

LUNDS
UNIVERSITET

Kriminalitet ses som ett val

En kartläggning av normpraxis inom socialt brottsförebyggande arbete riktat mot ungdomar i riskzon

Emma Nilsson

LUNDS UNIVERSITET
Rättssociologiska institutionen

Kandidatuppsats (RÄSK02)
Vårtermin 2015

Handledare: Isabel Schoultz

Examinator: Per Wickenberg

Innehållsförteckning

1. Inledning	s. 4
1.1 Vad är brottsprevention?	
1.2 Varför brottsprevention behövs	s. 5
1.3 Centrala begrepp	s. 6
2. Disposition	s. 7
3. Syfte och frågeställning	s. 8
3.1 Lagrum som berör ungdomars rättigheter	s. 8
3.2 Lagrum som berör prevention och proportionalitetsprincipen	s. 9
3.3 Slutsats gällande relevanta lagrum	s. 11
4. Tidigare forskning	s. 11
4.1 Olika teorier bakom varför brottslighet sker idag	s. 12
4.2 Tidigare röster om prevention	s. 13
4.3 Långsiktigt förebyggande arbete, ett exempel	s. 14
4.4 Stigmatisering av individen	s. 14
4.5 Den svenska fängelsepopulationen	s. 15
5. Metod och material	s. 15
5.1 Litteraturstudie	s. 16
5.2 Hermeneutiken	s. 17
5.3 Datainsamlingens genomförande	s. 17
5.4 Validitet och reliabilitet	s. 19
5.5 Källdiskussion	s. 19
5.6 Avgränsningar	s. 20
6. Teori	s. 21
6.1 Normer	s. 21
6.2 Hur teorin används i analysen	s. 22

7. Resultat och analys	s. 23
7.1 Nutida synen på vilka beteenden som bör förebyggas	s. 23
7.2 Nutida synen på prevention	s. 24
7.3 Hur ungdomskriminaliteten ser ut i dagsläget och effekten av ändrad lagstiftning	s. 25
7.4 Prevention i Sverige	s. 26
7.5 Var den sociala brottspreventionen står idag	s. 33
7.6 Fokus på prevention framför promotion	s. 36
8. Slutdiskussion	s. 37
9. Framtida forskning	s. 40
10. Referenslista	s. 42
10.1 Tryckta källor	s. 42
10.2 Lagrum	s. 43
10.3 Elektroniska publikationer	s.43

Abstrakt

Syftet med denna uppsats var att kartlägga om det finns en normativ praxis inom det sociala brottsförebyggande arbetet som för att tonåringar i medium till hög riskzon i Sverige inte ska hamna i kriminalitet. Uppsatsen har en kvalitativ ansats och frågans syfte besvaras i en kvalitativ litteraturstudie som baseras på 1 avhandling, 5 böcker, 8 rapporter/ utvärderingar/ kartläggningar, 2 vetenskapliga artiklar samt information Barnombudsmannen, Socialstyrelsen och Statens institutionsstyrelse. I bearbetningen av materialet användes normteori genom en hermeneutisk ingångsvinkel för att identifiera om det fanns en normativ praxis för den sociala brottspreventionen.

Under kartläggningen normen inom social prevention och dess effekter under, och efter i de fall utvärdering fanns, hölls proportionalitetsprincipen i åtanke. Utgångspunkten var de åtgärder som görs bör stå i proportion till syftet med åtgärden då antagandet var att preventionens intervention i individens liv skapar både avsedda och inte avsedda effekter.

Avgränsningen görs att brottspreventionen ska göras inom ramen för socialtjänstens uppdrag vilket gör uppsatsen rättssociologisk då uppsatsen studerar prevention som lagen belyser att socialtjänsten ska utföra.

Analysen görs med en hermeneutisk synvinkel och normer för hur preventionen ämnar påverka identifieras.

Nyckelord: social brottsprevention, ungdomar, normer, kriminologi, rättssociologi.

1. Inledning

Mycket av den forskning som undersöker normbrytande beteende riktas mot barn under 13 år (Andershed & Andershed, 2010, s.18). När jag läste det funderade jag på om ungdomar med normbrytande beteende som är 13 år och äldre ses som hopplösa fall? Om det mesta av forskningen studerar barn till och med 12 års ålder, vilken kunskap finns då kring ungdomar som är 13 år och äldre? Finns det forskning som undersöker hur utvecklingen hos dessa normbrytande ungdomar kan främjas? Vad händer med ungdomar som befinner sig i medel till hög riskzon för att utveckla en kriminell livsstil? Har vårt svenska samhälle en plan för hur vi ska ta hand om dessa ungdomar? Finns det kunskap kring om eller hur denna brottsprevention fungerar?

Dessa frågor skapade hos mig ett intresse att undersöka hur det brottsförebyggande arbetet ser ut som riktas mot ungdomar i åldern 13 – 17 år.

1.1 Vad är brottsprevention?

Synen på vad som är brottsprevention beror inte på tillgängliga vetenskapliga fakta utan på vad som bedöms vara legitima redskap för att förebygga utveckling som anses oönskad. De som har kunskapsauktoritet, ekonomiskt inflytande och/eller tillräcklig politisk makt definierar problemen. När en viss förebyggande insats förespråkas definieras vilken utveckling som är önskad, eller oönskad, ”och till vilket pris det får ske” (Sahlin, 2000, s.79). Sahlin sammanfattar att ”preventionen är visserligen rationellt betonad men bedrivs inte rationellt” (ibid., s.79). Prevention är ett medel som kan användas för att rättfärdiga åtgärder som inte nödvändigtvis angriper orsaker och funktioner som skapar brottslighet (ibid., 2000, s.79).

Prevention riktas mot vad som anses skapa eller upprätthålla kriminalitet (ibid., s.78) vilket gör att preventionen är beroende av en definition av vad som är kriminalitet för att kunna utövas.

Vad som definieras och ses som kriminalitet ändras över tid och påverkas av hur samhället ser ut (Sarnecki, 2010, s.9-12). Sociala, kulturella och historiska uppfattningar bestämmer vad som är brott och de olagliga handlingarna behöver inte ha mer gemensamt än att ”de är straffbelagda enligt lag” (Sahlin, 2000, s.11). Även synen på vad som är brottsprevention och var gränserna för denna går är föränderligt över tid och påverkas av samtidens rådande normer (Atkinson, 2014, s.103-104, Sahlin, 2000, s.11, Sarnecki, 2010, s.116). Prevention som syftar till att förebygga är ingen ny företeelse, redan på 1800-talet eftersträvades medel att förekomma bakterier genom att skapa vacciner som tas i förebyggande syfte (Wahlgren, 2014, s.40).

Hur vi väljer att tolka orsakerna bakom kriminalitet påverkar hur brottspreventionen ser ut (Wahlgren, 2014, s.68-70, Atkinson, 2014, s.103). Även synen på om prevention ska främja visst beteende eller motverka visst beteende ändras över tid (Sahlin, 2000, s.26-28).

Prevention som tankefigur är ett medel som bygger på rationalism och föreställningen finns att det går att ”på vetenskaplig grund påverka samhällets och individens framtida utveckling” (ibid., s.78). Prevention kan inte antas vara god, även om den antas verka för en önskvärd utveckling, eftersom preventionen i sig är en rationell problemlösning som inte kräver att den måste ta ”hänsyn till behov och vilja hos de individer som blir föremål för den” (ibid., s.78). Prevention skall istället ”värderas efter sina mål, problemdefinitioner, medel och möjliga konsekvenser för olika parter och grupper” (ibid., s.78).

Synen på acceptabelt beteende och normbrytande beteende varierar beroende på vem som gör det och hur samhället ser på beteendet. En del brott och skadliga handlingar har dokumenteras mindre väl, då de setts som mer legitima eftersom aktören inte ses som en klassisk brottsling¹, t.ex. handlingar som staten utför mot individer kan ha stor påverkan på individens liv (Atkinson, 2014. s.133-134).

Inom brottsprevention finns uppdelningarna situationell brottsprevention och social prevention. Den senare inbegriper alla åtgärder som utgår från brottslighetens sociala orsaker och syftar till att minska individens benägenhet att begå brott. Situationell brottsprevention avser åtgärder som riktar sig mot de situationer i vilka brott begås, den kan exv. bestå i att väktare placeras på platser som har ”kriminogena situationer” (Sahlin, 2000, s.100).

Brottsförebyggande arbete har goda intentioner vilket kan göra detta arbete inte utsätts för kritik i någon större mån (Wahlgren, 2014, s.40). Denna typ av arbete ses ofta som rationellt, utvecklingen ses som styrd av vetenskap och det antas tillhöra ett modernt samhälle (Wahlgren, 2014, s.40) (Sahlin, 2000, s.113-114).

1.2 Varför brottsprevention behövs

Att fungerande brottsprevention finns och riktas till ungdomar ligger i samhällets intresse då kostnader för både brottslighet men även annat avvikande beteende är stora. När brott begås mot en person t.ex. misshandel kan resultatet bli personligt och/ eller ekonomiskt lidande för den drabbade. Den brottsdrabbades familj och vänner kan uppleva emotionell stress. Vissa brott t.ex. långvariga missbruk kan drabba fler än missbrukaren då familj och vänner kan uppleva emotionell stress. När en person har en kriminell karriär har denne (oftast) inget arbete och bidrar inte med skatt bidragit till välfärden.

Inom den akademiska världen har risk traditionellt setts på som en form av beräkning med vilken vi kan identifiera skada. Internationella institutioner har utvecklats vilka främjar

¹ Se Nils Christies ”lagom mycket kriminalitet” (2005) för mer om ideala gärningsmän.

forskning som undersöker risk t.ex. svenska ” Risk and Crisis Research Centre (RCR) ” (Mythen, 2014, s.19-20). Finansiering av social prevention är dyrt och har ofta som syfte att verka mera långsiktigt än situationell prevention. När beräkningar görs på vad det kostar att låta ungdomar i riskzon utveckla ett kriminellt alternativt ett avvikande beteende (vars utveckling främjas av den riskzon ungdomen varit i) blir resultatet stora summor vilket kan fungera som argumentation för varför långsiktiga insatser behöver göras. Dessa siffror kan även användas för att argumentationen för att mer studier av prevention bör göras då detta främjar individen på ett sätt som även gagnar samhället eftersom brottsligheten minskar av preventiva program som har effekt. Att flera kommuner har egenkomponerade idéer (vilka saknar bevisad evidenseffekt) som bas för prevention visar på att kommunerna kanske saknar kunskap om hur stora kostnaderna blir för en utvecklad kriminell livsstil och att den är värd att förebygga. Sherman et al har i en stor utvärdering av amerikanskt brottsförebyggande arbete betonat ”att brottspreventionen inte ska definieras efter sina intentioner, utan efter sina konsekvenser” (Sahlin, 2000, s.116). Kortsiktigt tänk i politiken begränsar vilken typ av prevention som sätts in då politiker vill få snabba resultat, detta ger begränsningar i vilken typ av prevention som görs (ibid., s.115-116). Detta normativa tänk hos beslutsfattare begränsar samhällets förmåga att förebygga brottslighet långsiktigt. Detta tänk är olyckligt då är etablerat att många unga, främst före 12 års ålder men även efter, som har normbrytande beteende senare i livet har stor risk att hamna i en kriminell livsstil (Andershed & Andershed, 2010, s.163-164).

Vissa brott påverkar fler än gärningspersonen och den brottsdrabbade vilket ger kostnader för samhället i mån av minskad arbetsförmåga, sjukhusvistelser, rehabilitering av gärningsperson/ brottsdrabbad samt alla de kostnader som brott skapar. Det krävs ekonomiska resurser till att utreda brott, lagföra brott och betala kostnaden för brottets påföljd t.ex. fängelsestraff.

Även om samhället skulle frånsä från det personliga lidande som brottslighet skapar gör de stora ekonomiska kostnaderna att prevention är av intresse eftersom det är billigare att förebygga brott än att rehabilitera gärningspersoner och brottsdrabbade efter brott har begåtts.

1.3 Centrala begrepp

Social och situationell brottsprevention

Brottsprevention kan vara situationell eller social. Situationell brottsprevention riktas emot situationer där brott begås t.ex. kan gator förses med kameraövervakning i försök att få ned brottsligheten på platsen (Sahlin, 2000, s.100). Social brottsprevention är åtgärder som utgår från att påverkan på individen kan minska individens brottsbenägenhet på längre sikt. I social brottsprevention är målet att påverka individens brottsbenägenhet. Social brottsprevention bör (teoretiskt) kunna påverka individer så att de upplever en koppling till andra medlemmar av

samhället och samhället i sig, vilket borde leda till att de inte vill riskera att skada andra eller mista dessa saker till förmån för brottslighet (Sahlin, 2000, s.102).

Normen för sociala brottspreventionen är att den ofta sker som en multikontextuell intervention (på flera plan) med förhoppning att påverkan i flera miljöer ska ge större effekt på individen (Ferrer-Wreder et al, 2012, s.32-33).

Primär, sekundär och tertiär prevention

Tidsmässigt i individens utveckling går prevention att klassificera i olika kategorier. Primär prevention syftar till att helt förebygga brott. Sekundär ämnar minska totala mängden fall/skada (Ferrer-Wreder et al, 2012, s.20), individer som arbetet riktas mot kan redan vara i riskzonen. Slutligen finns tertiär som är mer reaktiv och syftar till att minska risk för återfall, denna inriktas på individer som är identifierade kriminella (Sahlin, 2000, s.36-37).

Universell, selektiv och indikerad nivå.

Prevention kan ske på olika nivåer såsom universell, selektiv och indikerad nivå (Ferrer-Wreder et al, 2012, s.42). Den universella syftar till att påverka såväl låg- som högriskgrupper, på selektiv nivå identifieras riskgrupper och då riktas preventionen mot gruppen. Slutligen finns indikerad prevention som riktar sig mot individen och problembeteendet. Ungdomarna som omfattas av denna typ av prevention har ofta haft någon typ av kontakt med någon av samhällets institutioner före dem blir mål för denna typ av intervention (Ferrer-Wreder et al, 2012, s.20-22).

Olika miljöerna kan vara sammanvävda i strukturer (exv. i skola, hemmiljö och närmiljö) vilket möjliggör att insatser kan implementeras och verka som multikontextinterventioner. Detta betyder förenklat att insatser görs på olika områden (t.ex. skola och hemmiljö) med syftet att vara brottspreventiva (Ferrer-Wreder et al, 2012, s.32-33).

2. Disposition

I kapitel 1 ges en beskrivning varför uppsatsen har det valda ämnet. Beskrivning ges av vad social brottsprevention är och varför den behövs. Definition av centrala begrepp presenteras här. Kapitel 3 ger en presentation av studiens syfte och frågeställningar. Relevanta lagar som rör ungdomar beskrivs och relateras till social brottsprevention. Kapitel 4 redogör för delar av den tidigare forskning som publicerats. Denna del ger en förförståelse för ämnet genom att olika relevanta aspekter redovisas. Kapitel 5 redovisar den valda metoden, litteraturstudie med hermeneutisk synvinkel. Syftet presenteras mer utförligt. Beskrivning ges av hur studien genomförts. Det återges information om de valda avgränsningar studien har. Kapitel 6 beskriver den valda teorin och det redogörs för hur normerna för preventionen identifieras. I kapitel 7 beskrivs den sociala brottspreventionen och olika program/ modeller som används i

svensk social brottsprevention. Normativ praxis identifieras och viss spekulering kring dennas effekter görs. Kapitel 8 är arbetets viktigaste avsnitt. Först upprepas frågeställningarna för att därefter besvaras. Normativ praxis presenteras. Jag resonerar kring preventiva praxisens tänkbara manifesta och latent effekter. I kapitel 9 ger jag, mot bakgrund av uppsatsen och den kunskap dess genomförande gett mig, förslag på framtida forskningsområden. Det argumenteras för vikten av mera kunskapsforskning inom ämnet.

3. Syfte och frågeställning

Syftet med denna uppsats är att undersöka om det finns en normativ praxis i den sociala brottsprevention som utförs för att förhindra att ungdomar i medium till hög riskzon utvecklar en kriminell livsstil.

Frågeställningar:

- Hur ser normen ut för social brottsprevention som syftar till att förhindra att ungdomar i medel till hög riskzon utvecklar en kriminell livsstil?
- Finns en normativ praxis?
- Vad blir effekten av denna normativa praxis?

Ungdom: Människor mellan 13 – 17 år gamla. Eftersom mycket av forskningen kring normbrytande beteende riktas mot barn under 13 år såg jag detta åldersspann som tämligen väl undersökt. Jag ville veta mer om den mindre undersökta gruppen (13 år och uppåt) och vilken prevention som riktas mot dessa. Den övre gränsen, 17 år, är satt då jag ville undersöka prevention riktad mot ungdomar. Jag ser människor som är 18 år och uppåt som vuxna då de vid denna ålder får samma rättigheter som en vuxen person.

Medel till hög riskzon: ungdomar som får brottindikerad prevention har blivit identifierade på individnivå. Den prevention som ges kan vara inriktad på problembeteendet. Ofta, men inte alltid, har dessa ungdomar redan haft någon form av kontakt med rättsväsende eller socialtjänst (Ferrer-Wreder et al, 2012, s.21).

3.1 Lagrum som berör ungdomars rättigheter

Sverige har förbundit sig att följa FN:s barnkonvention och har därmed en skyldighet att göra sitt yttersta för att följa den. Dock är den inte inkorporerad till fullo i svensk lag (Lundgren et al, 2015). Eftersom Sverige åtagit sig att följa barnkonventionen men inte införlivat den till fullo beskrivs i stycket nedan både 1) nuvarande svensk lag som berör ungdomars rättigheter samt 2) de artiklar och principer i barnkonventionen som är relevanta för uppsatsen.

I socialtjänstlagen (2001:453) 1 kap, 2 § definieras barn som alla människor under 18 år, detta gör att lagen gäller den åldersgrupp (13 - 17 år) som uppsatsen studerar. Socialtjänstlagens (härefter SoL) uttalade mål är att åtgärder eller beslut som berör barn ska beakta ”barnets bästa”. Vad barnets bästa är finns inte definierat i lag. Det ska istället avgöras i det enskilda fallet vad som är barnets bästa och inget annat intresse får sättas över barnets bästa (Lundgren et al, 2015).

Barnkonventionen har fyra huvudprinciper som ges i artikel 2, 3, 6 och 12 (Barnombudsmannen, 2015). Artikel 2 beskriver alla barns lika värde och rättigheter. Enligt artikel 3 ska ”barnets bästa komma i främsta rummet” och detta avgörs enskilt i fall till fall, hänsyn ska tas till ungdomens egen uppfattning och erfarenhet (Barnombudsmannen u.å).

I artikel 3 kan följande stycke anses beröra brottsprevention i den mån att barnets bästa ska beaktas och de lagstiftnings- och administrativa åtgärder som tas skall vara lämpliga.

”Konventionsstaterna åtar sig att tillförsäkra barnet sådant skydd och sådan omvårdnad som behövs för dess välfärd, med hänsyn tagen till de rättigheter och skyldigheter som tillkommer dess föräldrar, vårdnadshavare eller andra personer som har lagligt ansvar för barnet, och skall för detta ändamål vidta alla lämpliga lagstiftnings- och administrativa åtgärder.”

(Barnombudsmannen u.å)

Artikel 6 i barnkonventionen beskriver, utöver att barn har rätt till liv, överlevnad och utveckling, att barn har rätt till andlig, moralisk, psykisk och social utveckling (Barnombudsmannen u.å). Det går att reflektera kring hur en rättsstat prioriterar att uppfylla denna artikel när rättsstaten kan behöva genomföra tvingande insatser och samtidigt befinner sig i en ekonomiskt pressad situation.

Artikel 12 lyfter fram att barnet har en rätt att skapa sig en egen uppfattning och uttrycka denna samt att denna ska beaktas i alla frågor som berör barnet, dock ska hänsyn tas till barnets ålder och mognad (Barnombudsmannen u.å). I en rättsstats arbete med att uppfylla denna så kommer rådande normer och kulturella uppfattningar att påverka arbetet eftersom att lagen tolkas genom dessa (Håkan Hydén, 2002).

3.2 Lagrum som berör prevention och proportionalitetsprincipen

När brottspreventionen ska utföras i samhället vägs den förväntade effekten mot den påverkan som görs i personens liv, dvs. den förväntade nyttan ställs gentemot det intrång preventionen gör. När åtgärder görs inom brottsprevention kan denna avvärjning avgöras med proportionalitetsprincipen (Sahlin, 2000, s.146). Ett exempel på prevention genom utövat tvång i en ungdoms liv är att omhänderta ett barn som utsätter sin hälsa eller utveckling för en påtaglig risk att skadas genom brottslig verksamhet, detta kan göras med stöd av Lag (1990:52, 3 §) med särskilda bestämmelser om vård av unga (förkortas till LVU). I detta

exempel vägs skydd av ungdomens hälsa och utveckling mot det ingrepp som görs (omhändertagandet).

LVU (SFS 1990:52) reglerar även när ungdomar utsätts för tvångsåtgärder såsom begränsad rörelsefrihet, isolering, begränsning av egendom kroppsvisitering (15-15c §§ samt 17-19 §§, SFS 1990:52), dessa åtgärder får endast användas om de står i rimlig proportion till syftet med åtgärden. Detta är ett uttryck för proportionalitetsprincipen. § 20 a i samma lag berör hur egendom kan fråntas ungdomar som är i samhällets omvårdnad, detta görs med stöd av § 16 (SFS:1990:52) ”68) *Den unge får inte heller inneha något annat som kan vara till men för vården eller ordningen vid hemmet*”. Det står inte uttryckligen att denna åtgärd ska utföras med hänsyn till proportionalitetsprincipen, vilket kan anses göra att den unges rättigheter i detta fall blir svagare då åtgärdens påverkan inte uttryckligen bör stå i proportion till syftet med åtgärden. Detta gör att behandlare och andra som finns i den unges miljö inte uttryckligen måste tänka på att åtgärder som innebär att ta den unges egendom i förvaring ska stå i rimlig proportion till syftet. När rättslig reglering saknas blir istället de professionella normerna som behandlarna troligen följer. Dessa professionella normer kan variera över tid och rum, att normerna är professionella betyder inte nödvändigtvis att de inte tar hänsyn till ungdomens rättigheter och vice versa.

När personer som inte fyllt 18 år begår brott särbehandlas deras påföljdsbestämning (deras straff) och socialtjänst skall meddelas när personer under 18 år är misstänkta för brott, detta står i lag (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (förkortas till LUL). § 11 berör brottsprevention och yttrande kan begäras från socialnämnden i den kommun som ansvarar för den unge, i de fall påföljden för ett brott kan bli mer än straffvarning eller åtalsunderlåtelse (att fallet läggs ner). Följande utdrag används för att visa på hur lagen vill främja en gynnsam utveckling hos ungdomar ” *Ett yttrande ska innehålla en redogörelse för vilka åtgärder som nämnden tidigare har vidtagit i fråga om den unge samt en bedömning av om den unge har ett särskilt behov av åtgärder som syftar till att motverka att han eller hon utvecklas ogynnsamt. Vidare ska yttrandet innehålla en redovisning av de åtgärder som nämnden avser att vidta. Åtgärderna ska redovisas i ett ungdomskontrakt om de vidtas med stöd av socialtjänstlagen och i en vårdplan om de vidtas med stöd av lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga. Arten, omfattningen och varaktigheten av åtgärderna ska framgå av kontraktet eller vårdplanen.*” Resultatet av § 11 är att kommunen tvingas redovisa vad den gjort för att främja ungdomens utveckling, samt utreda och skapa en plan för hur ungdomens utveckling skall bli gynnsam.

Barn under 15 år som begår brott får inte dömas till påföljd (straff) i Sverige, detta står i Brottsbalken (SFS 1962:700) 1 kap, § 6. Straffåldern inträder den dag ungdomen fyller 15 år.

3.3 Slutsats gällande relevanta lagrum

Gällande socialtjänstlagen sägs att när ”*beslut eller andra åtgärder som rör vård- eller behandlingsinsatser för barn*” tas skall ”*barnets bästa särskilt beaktas*”. Lagens uttalade mål är att en särskild norm ”barnets bästa” ska beaktas samtidigt som definition på barnets bästa saknas och ska avgöras enskilt i varje fall, utifrån en bedömning av det enskilda fallet. Detta ger plats för en professionell norm som definierar vad som är ungdomens bästa, hur detta ser ut i det enskilda fallet samt hur fallet bedöms.

Svensk lag ger inte påföljd för brott ungdomar begår före 15 års ålder och ungdomar under 17 år som begått/misstänks för brott får vårdplaner eller andra åtgärder som ska främja en positiv utveckling. Den rättsliga normen, sett till Lag med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) samt Brottsbalken 1 kap, § 6, blir att gynnsam utveckling av ungdomar sätts som en högre prioritet än straffande av ungdomar som begått brott.

Sammantaget har de svenska lagarna som mål att främja en gynnsam utveckling hos ungdomar. Ungdomars rättigheter får bara kränkas om det behövs med hänsyn till proportionalitetsprincipen, vilket betyder att om åtgärden står i proportion till syftet får åtgärden utföras. Dock ger det odefinierade begreppet ”barnets bästa” stort utrymme för tolkning och professionella normer kan antas utvecklas för vad som ses som ”barnets bästa” eller som proportionerliga åtgärder. Även bedömning av enskilda fall ger stort utrymme för en professionell norm, vilken kan skilja sig åt mellan olika tolkare (t.ex. socialtjänst eller behandlare).

Under analysen hölls proportionalitetsprincipen i åtanke eftersom om denna inte efterlevs kan effekten bli att ungdomens rättigheter kränkas.

4. Tidigare forskning

I denna uppsats studeras ett ämne där jag söker efter det som görs i nutid och om det finns en normativ praxis. Enligt mina sökningar finns det inte forskning som gjort detta förut. För att skapa en förståelse för den sociala preventionen och de utmaningar som finns har jag därför i detta kapitel skapat en relevant översikt om tidigare forskning som är relevant för denna uppsats.

I denna del om tidigare forskning ges läsaren en grundförståelse för hur brottslighetens uppkomst ses idag. En kort inblick ges i hur norsk preventions utmaningar uppfattas av personer involverade i preventivt arbete. Efter detta ges en kort beskrivning av preventivt arbete i Värmland som syftar till att förebygga att barn (och ungdomar) ens hamnar i riskzon (främst på grund av eget eller närståendes ANDT²-användande) ges för att visa på hur

² ANDT står för Alkohol, Narkotika, Doping, Tobak (Johansson, 2012, s.2).

prevention kan sträcka sig över en hel uppväxt och göra så att mängden individer som behöver att en intervention i tonåren minskar. Om detta arbete uppfyller effekten innebär det att andelen personer med missbruk kan minska väsentligt vilket troligen minskar annan typ av kriminalitet, utöver att färre ungdomar hamnar i riskzon. Efter denna del problematiseras risken med stigmatisering av individen och diskussion förs om hur preventionen, sin goda avsikt till trots, kan skapa ökad kriminalitet. Slutligen belyses en delar av den svenska fängelsepopulationens bakgrund för att problematisera bilden av vad som kan orsaka en framtida brottslighet.

4.1 Olika teorier bakom varför brottslighet sker idag

Hur preventionen ser ut idag påverkas av hur teorierna bakom kriminalitetens uppkomst ser ut. Det finns flertalet sociologiska teorier bakom varför brottslighet uppstår. En teori bakom uppkomst av brottslighet är social inlärningsteori, enligt denna lär sig individen ett beteende och behåller detta genom att operant eller klassisk betingning förstärker beteendet. I klassisk betingning associeras beteendet med en positiv upplevelse. I den operanta betingningen är det snarare miljön som förstärker beteendet exv. visar kamrater till en ung som snattat positiva reaktioner vilket får snattaren att uppleva beteendet som positivt (Ferrer-Wreder et al, 2012, s.25-26). Individens grad och typ³ av anknytning till personer som är prokriminella påverkar hur individen utvecklas. Brottslighet ses som uttryck för individens generella behov och synsätt, vilka antas skapas genom betingning (Sarnecki, 2010, s.54-56). Sett till denna teori bör vi ändra på hur den ungdomen upplever eget problematiska beteende samt hur miljön ser ut omkring dessa ungdomar (som uppvisar problematiskt beteende) (Ferrer-Wreder et al, 2012, s.25-26). Sahlin beskriver att socialisationsmodellen innehåller åtgärder som ämnar ”främja individens positiva utveckling och integrering i samhället” och individens beteende kan påverkas inom denna typ av preventionsmodell (Sahlin, 2000, s. 94).

En del menar på att bristande självkontroll ligger bakom brottslighet och individens brottsbenägenhet kan förklaras med den låga självkontrollen. Bristen på självkontroll enligt teoretikerna i att den biologiska förutsättningen saknas eller att förmågan till självkontroll inte utvecklats. Denna teori är väldigt allmän och teorins grundförutsättning, stabil självkontroll över tid, brister då brottsligt denna kan påverkas av händelser i individens liv (Sarnecki, 2010, s.88-89). Denna teori kan dock vara användbar för att identifiera barn som kan bli föremål för insatser, då ungdomar med låg impuls kontroll har högre risk för kriminalitet i vuxen ålder.

Ytterligare teorier som berör uppkomst av brottslighet kritiserar att alla individer inte har samma möjligheter i livet exv. till utbildning och till arbete. Även den uppfattning individen själv har om sina möjligheter påverkar individens val i livet (Sarnecki, 2010, s.62-63, 80-81). Dåliga miljöer kan ha en påverkan på individen som främjar kriminellt beteende, de sociala

³ Inom dimensionerna frekvens, varaktighet, prioriteringar och intensitet (Sarnecki, 2010, s.55).

banden i dessa miljöer är bristfälliga och prokriminella normer främjas i dessa geografiska områden (ibid., s.51-53). Normer skapar strukturella system, vilka ger premisser som skapar normativa regler för visst handlande som invånarna agerar efter (Hydén, 2002, s.6). Att individer ges olika mängd möjligheter och har olika uppfattning kring sina möjligheter kan visa på behovet av social prevention som påverkar detta. Dock sträcker sig då behovet bortom individen och den ekonomiska kostnaden för denna typ av intervention i samhället kan bli stor.

Generellt verkar merparten av teorierna ovan som förklarar brottslighet ha fokus på individen. En metastudie utförd av två finska forskare undersökte vetenskapliga artiklar rörande normbrytande beteende som var publicerade av nordiska författare i generella kriminologiska tidskrifter mellan år 1990-2009 (Kivivuori & Bernburg, 2011, s.423). Litteratur som berörde icke-skandinavisk data exkluderades (ibid., s 424). I fokus var att artiklarna behandlade brott begångna av ungdomar. Resultatet blev att artiklarna ofta inte utgick från en klassisk teori om brottets uppkomst, fast det återfanns ofta en vilja att förklara och denna kunde vara sprungen ur flera källor exempelvis kunde denna bestå av resurser från olika teorier, sprungen ur en generell riskfaktor eller en multi-faktor förklaring (ibid., s, 435-436). Den generella synen på vad som orsakar denna ungdomsbrottslighet låg i skärningspunkten mellan individens miljö och individuella val. Generellt sågs människor som aktiva agenter vilkas val styrdes av strukturellt givna möjligheter och stabila individuella drag (ibid., s.446). Detta visar på synen att ungdomar anses ha ett val vilket kan antas påverka hur preventionen riktad gentemot dessa ser ut. Inspiration från den teoretiska utvecklingen i USA gör att skandinaviska forskare undersöker vilken prevention som fungerar på vilka grupper (ibid., s, 455) detta visar på att individer och grupper görs skillnad på, vilket tyder på en mer individuellt utformad prevention.

4.2 Tidigare röster om prevention

I en översikt över fungerande preventionsprogram har författarna Wreder et al haft kommunikation med bl.a. Willy Tore-Mörch som i Norge är med och implementerar program som är familjeinterventioner. Gällande Norges sätt att historiskt hantera ungdomar med problem träder en bild fram: yngre barn verkar hamna i psykiatrin, ungdomar tas om hand av socialtjänst och vuxna hamnar i rättssystemet. Individerna flyttas från system till system (Ferrer-Wreder et al, 2012, s.259, 237). Flytten mellan olika system kan ge negativa konsekvenser då det kan bli vanskligt att få översikt över vilka resurser som lagts på ungdomen samt göra uppföljning kring hur det går för ungdomens utveckling.

4.3 Långsiktigt förebyggande arbete, ett exempel

Sveriges riksdag har antagit en samlad nationell ANDT⁴-strategi som gäller år 2011-2015 (*En samlad strategi för alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobakspolitiken: en sammanfattad version av proposition 2010/11:47, 2010*). Denna prioriterar samverkan på alla nivåer: EU, nationellt, regionalt och lokalt (Johansson, 2012, s.5). Arbetet som sker i Värmland utgår ifrån att flera aktörer, under lång tid, genomför flera åtgärder på flera områden samtidigt utifrån samma gemensamt satta mål. De motiverar anledningen bakom vald strategi med att svensk alkoholforskning visar detta är det mest effektiva sättet att förebygga ANDT-relaterade skador och problem (ibid., s.11). Programmet har som mål att skapa ett samhälle fritt från ANDT-relaterad problematik vilket även kan förebygga att barn och ungdomar hamnar i riskzonen (ibid., s.12). Utbildning ges till föräldrar innan barnet föds och det finns en tydlig ram med krav på att samarbete i det förebyggande arbetet skall ske tidigt (ibid.).

4.4 Stigmatisering av individen

En nackdel med vissa typer av preventioner är att individen pekats ut och den riskerar att stigmatiseras. Denna stigmatisering riskerar i värsta fall att bli en självuppfyllande profetia då dels individen kan reagera på utpekningen på ett negativt sätt eller omgivningen stigmatiserar individen då den märker av individens stigmatisering (Sahlin, 2000, s.105, 150). När preventionen skapar stigmatisering av individen är detta självklart negativt och bör undvikas. Dock finns det ibland behov av riktad prevention, ett sätt att försöka minska stigmatisering är att genom uppföljning, utredning och utvärdering av program försöka hitta hur stigmatiseringen kan minskas.

Befintlig forskning visar på att strukturerad föräldrautbildning ger en positiv effekt på barns välbefinnande men ett problem med denna resurs är att den ges av socialtjänstens personal, vilket kan göra att en del föräldrar upplever sig stämplade när de deltar (Johansson & Söderberg, 2010, s.80-81). Detta visar på vikten av att preventionsprogram skall accepteras av dem som är föremål för åtgärden eftersom vi annars riskerar att personen väljer att inte delta på grund av upplevd stigmatisering. Hydén beskriver att tolerans är förutsättningen för att alla ska kunna integreras i ett gemensamt system på lika villkor, samt att det krävs förutsättningar i form av att det sociala systemet är rättvist och att de människor som ingår i det stödjer det, dvs. legitimitet (Hydén, 2002, s.65). Detta stödjer Johansson & Söderbergs slutsats att föräldrarna inte vill delta om de upplever för stor stigmatisering. Ett exempel på hur stigmatiseringen kan minskas ges av Johansson & Söderberg som föreslår att annan personal än socialtjänsten kan ge den strukturerade föräldrautbildningen (2010, s.81).

⁴ ANDT står för Alkohol, Narkotika, Doping, Tobak (Johansson, 2012, s.2).

4.5 Den svenska fängelsepopulationen

I en studie för fängelseforskning, utförd av Nilsson, studerades 411 intagnas bakgrund⁵ och sett till dessas barndom och levnadsförhållanden under uppväxt och före brott levde samtliga i betydligt svårare förhållanden än den typiska delen av Sveriges befolkning. Nilsson konstaterar att de sociala problemen ses som de enskildas istället för samhällets, trots att samhällets nedgång påverkat den marginaliserade grupp som ofta har ekonomiska, sociala och hälsoproblem samtidigt (Sarnecki, 2010, s.124-125). Att Nilssons studie (2000, 2002) visar på att många intagna levt med en lägre livskvalité före fängelsetiden talar för att det är mer än individuella egenskaper som orsakar kriminalitet. När vi utför brottsprevention är det av stor vikt att resurser läggs på det som orsakar symptomen (Ahonen, 2012, s.38), inte på själva symptomen som talar för en framtida risk för brottslighet. Att göra det senare reglerar inte vad som orsakar symptomen vilket gör att den grundläggande risken för kriminalitet inte regleras. I detta fall skulle en strukturförändring, genom en strukturmodell, kunna ge förbättrade förhållanden för denna marginaliserade grupp kunna tänkas minska antalet personer som blir kriminella (Sahlin, 2000, s. 89), om bidragande riskfaktorer för kriminalitet idag är samma som de påverkande faktorer som fått Nilssons intagna att bli kriminella.

5. Metod och material

I början av uppsatsen var målet att på en skånsk ort få tillgång till allt material om en lokal socialt inriktad brottsprevention och utröna normerna i denna. Inledningsvis skedde ett bekvämlighetsinriktat urval, eftersom en ort i Skåne var nära nog att kunna besökas flera gånger och det var enbart ortens lokala prevention som skulle studeras vilket gör att bekvämlighetsurvalet inte hade minskat reliabiliteten (Bryman, 2011, s.194). Vid kontaktförsöken efterfrågades den person i kommunen som ansvarade för brottsprevention riktad mot unga i åldern 13-17 år som befann sig i medium till hög riskzon för att utveckla en kriminell livsstil. I följande orter gjordes försöka att hitta en kontaktperson: Malmö, Helsingborg, Lund, Landskrona, Hässleholm, Eslöv samt Kristianstad. Men försöken att få tillgång till dels material om den lokala sociala brottspreventionen samt intervjupersoner var utan framgång, detta bortfall var så stort att en lokal utvärdering av social prevention inte var möjlig att genomföra (Bryman, 2011, s.192-194).

Eftersom jag inte lyckades få kontakt med intervjupersoner valde jag istället att göra en litteraturstudie med syftet att öka kunskapen kring hur prevention riktad mot ungdomar i riskzon ser ut.

⁵ Nilsson tittade på uppväxtförhållanden, utbildning, sysselsättning, ekonomi, boende, sociala relationer, hälsa, politiska resurser samt trygghet (Sarnecki, 2010, s.124).

En litteraturstudie var lämplig att använda eftersom jag med denna metod kan gå igenom stora mängder material. Detta behövs då jag i uppsatsen vill undersöka normerna i den sociala prevention som görs för att förhindra att ungdomar i riskzon ska utveckla en kriminell livsstil.

5.1 Litteraturstudie

Det finns olika typer av synsätt som kan användas i litteraturstudier för att studera dokument. Ett synsätt är diskursanalys, då söks texten på teman som återkommer för att sedan tolka dessa med kritisk diskursanalys för att se efter vad som sägs i texten, hur det sägs och vad som blir effekten av detta. Diskursanalys är inriktad på språket och vad språket säger oss (Bryman, 2011, s.501, 503, 505). En kvalitativ innehållsanalys söker efter teman, vilka kan vara definierade i förhand, för att sedan generera teorier för vad dokumenten säger (Bryman, 2011, s.505-506). Semiotik är ytterligare ett synsätt och kan användas på alla data som kan betraktas som text, detta synsätt har om mål att studera texten för att hitta textens och ordens dolda mening (Bryman, 2011, s.506-507).

Jag har i denna uppsats använt mig av en hermeneutisk synvinkel och försökt tolka och förstå vilken praxis som finns i brottspreventionen och den kontext preventionen utspelar sig i (Bryman, 2011, s.507). Hermeneutiken som analysverktyg lägger vikt på tolkning av ”en sekvens av individuella och kollektiva händelser, handlingar och aktiviteter som uppstår och utvecklas i en viss kontext (Bryman, 2011, s.365). När text tolkas hermeneutiskt styckas inte textens innebörd upp i teman vilket bidrar till att materialet inte ”fragmenteras” och bryts upp (Bryman, 2011, s.525-526). Eftersom normer kommer till uttryck mellan den föreskrivna handlingen och den handling som faktiskt görs upplevde jag det som viktigt att material inte skulle försvinna (vilket kan ske när textens teman skärs ut och analyseras efter de skärs ut). Det var viktigt att kunna se materialet som en helhet för att kunna försöka förstå och förklara vad som är ”normativ praxis”. Den normativa praxisen hittas mellan det föreskrivna (vad lagens säger ska göras) och det som görs (Bryman, 2011, s.525-526).

Normer återfinns alltså i en kontext och det gör att kontexten måste förstås för att normerna ska kunna förklaras, eftersom normerna upptäcks i sin kontext. Normer kan alltså inte identifieras korrekt om de isoleras från den miljö där de finns (Hydén, 2000, s.202, 210), därför behöver jag analysera texten på ett sätt som möjliggör att förstå vilka normer som finns. Hermeneutiken har sin styrka i att förstå och förklara vilket gör att den synvinkeln fungerar för att besvara denna uppsats syfte.

Materialet som använts för att besvara forskningsfrågan är 1 avhandling, 5 böcker, 8 rapporter/ utvärderingar/ kartläggningar, 2 vetenskapliga artiklar samt information från Barnombudsmannen, Socialstyrelsen och Statens institutionsstyrelse.

5.2 Hermeneutiken

Tolkningen av det insamlade materialet görs utifrån en hermeneutisk ansats med målet att hitta normen för hur den sociala preventionen ser ut och kartlägga om det fanns en preventiv normativ praxis. Jag kommer även kartlägga preventionens innebörd och effekter.

När en hermeneutiska tolkningsvinkeln används genom ett normperspektiv möjliggör det att leta upp ett, inom socialt preventionsarbete, normativt allmängiltigt vedertaget sätt att se på hur brottsbenägenheten ska minskas hos ungdomar (Thurén, 2010, s.94-96).

Hermeneutiken har använts som synvinkel för att förstå preventionens utövares tankar och känslor, vilka ger prevention i en speciell innebörd (Thurén, 2010, s.94-96). Hermeneutiken är särskilt användbar i att förstå historiska och sociala fenomen. Centralt för synsättet är ”en betoning av författarens synvinkel och en sensitivitet inför kontexten”. Betoning ligger därför på hur författarens synvinkel ser ut och hur den sociala och historiska kontexten kring det granskade ser ut (Bryman, 2011, s.508).

En stor svaghet hos hermeneutiken är att tolkningen är subjektiv och det som granskas kan förvrängas då det utsätts för projektion av granskaren. Projektion innebär att den som granskar tillskriver det granskade objektet egenskaper, utifrån granskarens förförståelse för ”hur det är”. Vid granskning måste det granskade förstås inom rätt kontext, annars om det lyfts ur sitt sammanhang försvinner strukturer som omgärdar det granskade fenomenet och resultatet kan bli att fenomenet missförstås då det är taget ur sitt sammanhang. Den objektiva sanningen kring ”hur verkligheten egentligen är” finns men i förståelsen av fenomen som bottnar i upprepade beteenden kommer tolkningen att bli subjektiv då det som tolkas inte är möjligt att i sann positivistisk anda mäta och väga. Det som talar för denna metods styrka är möjligheten att söka förklaringar och se fenomenet i en helhet (Thurén, 2010, s.96-103).

5.3 Datainsamlingens genomförande

Först gjorde jag en pilotstudie med ostrukturerade sökningar som syftade till att skapa ett kunskapsläge kring vilken forskning som finns inom mitt valda område och för att se om det fanns tillräckligt med material för att besvara min frågeställning (Bryman, 2011, s.97-98). Pilotstudien visade att det verkade finnas tillräcklig mängd litteratur och efter detta konstruerade jag en intressant frågeställning som fungerade som riktlinje vid insamling av litteratur till studien (Bryman, 2011, s.89, 96, 258).

Systematiska litteraturgenomgångar görs i litteraturstudie och när dessa görs skapas specifika kriterier som används för hitta lämpligt material som kan besvara forskningsfrågan (ibid., s.102, 104). När jag började samla in material i en systematisk litteraturgenomgång kom i början av sökningarna i vissa fall väldigt många träffar, sökningen gjordes då mer avgränsad med hjälp av fler sökord och begränsningar på publiceringsår. Att flera olika sökord som

användes i olika kombinationer säkerhetsställde att sökningarna skulle täcka upp och fånga in all litteratur som täckte mitt ämne (Bryman, 2011, s.185). Sökkriterierna och urvalskriterierna redogörs nedan i de två stycken som behandlar de två sökmotorerna jag använt mig av.

En avgränsning i denna uppsats är att brottspreventionen som studerats ska vara initierad av socialtjänsten och utförd inom ramen för socialtjänstlagen, Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga eller Lag (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare.

Litteratursökningar har gjorts i Lovisa (Lunds universitets bibliotekstjänst). Uppsatsens syfte berör social brottsprevention som den ser ut i nutid. Det var därför av stor vikt att preventionen var någorlunda nyligen publicerad eftersom prevention, så som inledningen beskriver, är väldigt föränderlig och i takt med samhälles förändring förändras preventionen. Avgränsningen sattes därför till att material som beskriver nutida prevention vara publicerat år 2009 eller senare. Sökord som använts var: brottsprevention* (4 träffar), prevention* unga (22 träffar), prevention* ungdom* (55 träffar) samt prevention* ungdomar* (34 träffar). Symbolen * har använts på en del sökord (markerade) för att få med olika ändelser samt böjningar av ordet. Dessa ord valdes för att få fram relevant material samtidigt som jag inte ville begränsa sökningen för mycket och riskera gå miste om material. Att sökningarna i Lovisa gjordes på svenska gjorde att alla träffar bestod av material som berörde svensk brottsprevention. Vid sökning av tryckt litteratur lästes bokens baksida/ alt. abstract för att se om materialet kunde bidra till uppsatsen. Preventionen skulle uttryckligen riktas mot/vara ämnad för ungdomar som är i medium till hög riskzon för att utveckla kriminalitet. Preventionen ska ha utförts i Sverige.

Litteratursökningar har även gjorts i LUBSearch, Lunds universitets sökmotor. Avgränsning gjordes att allt material skulle vara på engelska eller svenska. Preventionen ska uttryckligen ha riktas mot ungdomar som är i medium till hög riskzon för att utveckla en kriminell livsstil. Preventionen ska ha utförts i Sverige. Materialet skulle vara publicerat år 2009 eller senare. Sökningar efter litteratur har gjorts med orden: Sverige brottsprevention (6 träffar), brottsprevention* (10 träffar), prevention unga (38 träffar), crime prevention* Sweden young* (34 träffar), criminal prevention Sweden young (15 träffar), delinquency prevention* Sweden (36 träffar), crime prevention program* Sweden (12 träffar med ämnesval: crime prevention samt prevention). Symbolen * har använts på en del sökord (markerade) för att få med olika ändelser samt böjningar av ordet. När artiklar, avhandlingar eller annan litteratur hittats lästes abstract eller bokens baksida (dessa gick att hitta genom google.se) för att kunna utröna om artikeln var relevant för uppsatsen. Ibland var jag tvungen att börja läsa i litteraturen, främst inledning och metodik, för att se om den var relevant eller inte. I vissa fall behandlade litteraturen utvärderingar/ kartläggningar av samverkan, då valdes den bort. I andra fall berörde litteraturen en kort översikt över den brottsprevention som finns, väldigt få meningar berörde prevention mot unga i riskzon och dessa inte kunde bidra till att besvara frågeställningen vilket gjorde att den inte togs med. Jag blev förvånad över att mycket

litteratur berör samverkan och administrativ organisering. Det finns inte mycket litteratur som gör effektutvärderingar av social brottsprevention riktad mot ungdomar. Det kändes lite konstigt att mycket litteratur finns om hur social brottsprevention ser ut eller hur den bör göras, men utvärderingar av hur effekten blir av denna prevention är långt ifrån lika vanliga. Jag hade väntat mig att social brottspreventions effekt skulle vara väl utvärderad eftersom granskning av effekt är det enda sättet att veta hur effekten faktiskt blir. Jag kom över en vägledning för brottsförebyggande arbete vilken stödjer min observation *”Jämförelser av en klient eller klientgrupps förhållanden innan och efter en insats kan ge svar på frågan om det skett någon förändring av de förhållanden som råder ... Många gånger saknas utvärderingar av insatser så att man kan uttala sig om effekter.”* (Samverkan i sociala insatsgrupper, Socialstyrelsen, 2012, s.66). Denna vägledning refererade till lite prevention som utförts med dokumenterad framgång men tyvärr var utvärderingarna för daterade (2004 resp. 2000) för att jag ska se dem som relevanta för denna uppsats.

5.4 Validitet och reliabilitet

Kvalitativa studier har sin styrka i att de möjliggör mer ingående och detaljerade studier samtidigt som detta är metodens svaghet (Bryman, 2011, s.363, 365, 368). Att replikera en kvalitativ studie är svårt då bedömning av vad som anses vara lämpligt material gjorts av den enskilda författaren (ibid., s.296-297). Att analysen och tolkningen av materialet i denna uppsats är gjorts av enskild person gör att resultatet är svårt att generalisera (ibid., s. 296-297, 369). Detta i sin tur kan påverka reliabiliteten t.ex. kan författaren ha tolkat materialet fel. I denna uppsats har jag noggrant och strukturerat redogjort för hur insamlingen av materialet gått till. Jag har gett noggrann beskrivning av hur tolkningen av materialet gjorts samt hur analysen gjorts vilket ökar validiteten och reliabiliteten (ibid., s.296-297, 368-369, 505). Genom att identifiera hur preventionen förväntas sig påverka ungdomen kan normer identifieras. Detta arbetssätt är lämpligt för att besvara denna uppsats syfte och frågeställning vilket skapar en god validitet (Bryman, 2011, s. 368).

5.5 Källdiskussion

En forskningsöversikt jag tog med (av Ferrer-Wreder et al, 2012) beskriver framgångsrika preventionsprojekt riktade mot ungdomar i medium och hög riskzon där en del projekt hade gjorts i Sverige emedan andra projekt testades i England eller Nederländerna samt USA. Översiktsartikeln av Kivivuori & Bernburg (2011) visar på hur nordamerikansk prevention har viss påverkan i de skandinaviska länderna. Forskningsöversikten (Ferrer-Wreder et al, 2012) togs fram på uppdrag av Statens institutionsstyrelse (SiS) samt Institutet för utveckling av sociala metoder (IMS) för att fylla en kunskapslucka, målet med uppdraget var att öka den empiriskt grundade kunskapen om preventionsarbete riktat mot barn och ungdomar (ibid.,

s.9). Översikten hade med i inklusionskriterierna att studier som inkluderades skulle ha dokumenterad framgång. Den utformats för att fylla en kunskapslucka tyder på att uppdraget i sig avsåg att bidra till den svenska litteraturen om prevention och i senare delen av boken återfinns en resurshandbok vilken benämns ”*sammanfattningarna ger också läsaren en vägvisare för utveckling av inventionsprogram och policyer*” vilket visar på att förhoppningen var att bokens innehåll skulle kunna omsättas i praktiken i svensk kontext (ibid., s. 18). Av dessa anledningar tog jag med dessa program, som implementerats i andra länder än Sverige, i kartläggningen eftersom deras innehåll av mig bedöms som fullt tänkbart att implementeras i svensk miljö.

I materialet som har använts för att besvara frågeställningen är merparten av författarna/medförfattarna på lägst doktorandnivå med några undantag: i en studie var medförfattaren doktorand (med över 25 års erfarenhet av socialt arbete, främst av förebyggande med unga), en utvärdering är skriven av en BRÅ-utredare, några skrifter kommer från socialstyrelsen och viss information är hämtad från två officiella webbsidor. Samtligt material bedöms vara relevant samt inneha reliabilitet och validitet.

Metastudier av studier på social prevention togs inte med då de studier som hittades tog med forskning på projekt som gjorts utanför Sverige.

5.6 Avgränsningar

Avgränsningen i denna uppsats är att preventionen ska ske inom socialtjänstens uppdrag, det gör att prevention där skolan eller polisen utför preventionen (inom ramen för sitt uppdrag från staten) inte tagits med.

Jag valt att avgränsa studien och inte ta med insatser som ges som svar på när en ungdom dömts för brott. Det innebär att ungdomstjänst inte tagits med i denna studie.

Medling har inte tagits med i denna uppsats eftersom Lag (2002:445) om medling med anledning av brott fastslår att denna lag reglerar medling som anordnas av staten eller av kommunen (§ 1). Detta gör att medling inte är ett uppdrag som socialtjänsten har i lag och dessutom kan medling ses som påföljd på (av ungdomen) erkänt brott.

I denna uppsats används litteratur som beskriver hur preventionen ser ut i sig själv. Litteratur som jämför olika preventiva metoder har inte tagits med då den litteraturen på ett jämförande sätt skildrar prevention. Litteratur som har samverkan som fokus tas inte med eftersom merparten av innehållet berör administrativa strukturer, vilka som ska medverka i samverkan, hur samverkan ska ske och vem som gör vad.

6. Teori

6.1 Normer

Jag använder mig i analysen av Hydéns normperspektiv eftersom människan gör sin tillvaro förståelig i och agerar enligt normer.

Normer kan användas för att förklara handlingar (Hydén, 2000, s.11-12) och kan vara individuella eller allmänna för gruppen. De kan även vara medvetna eller omedvetna. Normer återfinnes i skärningspunkten mellan system och aktör (ibid., s.12-13). Normer föreskriver processen mellan varat och börat i hur agerande bör vara (ibid., s.15) och det är tänkbart att det inom administrativa system blir svårt att gå emot vad som antas vara allmänt accepterat handlande normer (ibid., s.18, 56, 90). Detta kan ge både goda och negativa konsekvenser eftersom normer, som andra områden, utvecklas över tid och påverkas av kontexten (ibid.).

”Sociala normer er satt samman av forventningar” - Vilhelm Aubert (Hydén 2002, s.99). Göran Therborn hävdar att normen definierar vad någonting är, hur det ser ut och hur aktörer bör handla (ibid., s. 109). Normer påverkar människors således handlande och normen i sig skapas utav människors förväntningar. Hydén beskriver normvetenskap som ”vetenskap som förmår att tillmäta värderingar och känslor en betydelse för människors handlande” (ibid., s.14). Som analysredskap kan normer sammanfatta information vad som orsakar en viss handling (ibid., s.48).

När normer studeras måste vi skilja på fenomenet norm som existerande företeelse och norm som analysredskap. Normen som fakticitet kan vara av deskriptiv eller preskriptiv natur, vilket innebär beskrivande eller föreskrivande. Använder vi den som analysredskap kan vi använda ett kausalt eller finalt perspektiv. I det kausala perspektivet ser vi i analysen till vad som skapat normen medan vi i det senare kan vi se vilka förväntade konsekvenser som normen får i sitt genomförande (Hydén 2002, s.47-48).

Normen är emellertid inte enbart bestående av värderingar och preferenser, den har även flertalet kognitiva element. Normer är systembundna och därmed beroende av de specifika systemförutsättningar som gäller i det särskilda fallet. Hur god vår förståelse av normen som analysinstrument är beror på hur väl vi förstår normen och dess kontext (Hydén 2002, s.60-64). För att normen ska kunna uppstå, t.ex. att vissa rättigheter ges i en lag och att de ges även i verkligheten, så krävs det att förutsättningarna finnas för att normen ska kunna uppstå (Hydén, 2000, s.14-16). Hydén framhåller tre dimensioner, när det gäller förståelsen av normen som fakticitet, (V), vilja, (K), kunskap och (SM) systemmöjligheter. Dessa tre dimensioner ingår på ett integrerat sätt i normen, men med olika styrka och betydelse i de olika normerna, de förekommer inte i praktiken som separata funktioner. (ibid., s. 42, 214).

Normer kan uppstå genom behov, exempelvis språk är ett beteende vi lärt oss och som är en norm för hur vi kommunicerar (ibid., s.100). Rättsreglernas uppkomst stammar från att de en gång var normer som föreskrev handlande. Rättsreglers uppkomst sker genom att de skapas i

interaktioner mellan människor eller initieras genom politiska processer. När normer växer fram efter att de initierats politiskt syftar de att skapa en åsyftad effekt vilken kan genomdrivas av myndigheter och domstolar. Den andra typen av normer, som växt fram i socialt samspel, har en spontan framväxt är av en mer socialt bindande karaktär. Denna typ av normer kallas för sociala normer (ibid., s.133-134).

Lagen skapas av samhällets handlingssystem, detta sker genom att vissa normer tilldelas status av rättsregler (ibid., s.191). Professionella normer är ytterst bestämmande för hur ett handlingssystem innehåll ser ut (ibid., s.220). Detta gör att professionella normer (t.ex. inom socialtjänsten) påverkar hur väl lagens uttalade syfte uppfylls; lagen föreskriver regler för vad som ska göras men de professionella normerna påverkar vad som görs i verkligheten (ibid., s.191). Professionella normer skiljer sig från rättsregler, rättsregler som normer utgår från lagen. Professionella normer baseras på den kunskap som finns i fältet, tolkningen av hur det (handlingen som normen utgör) bör göras baseras på kunskapen i fältet förstådd genom en kognitiv förståelse (ibid., s.14). Normer kan utgöras av handlingar men även vara något som utlöser handlingar (t.ex. upplevd praxis skapar reproduktion av normen) (ibid., s.76).

När normer används för att kartlägga något möjliggör det identifiering av kunskap som inom normens system kan antas vara allmän vedertagen kunskap, men som utanför det system normen verkar i behöver inte alls behöver ses som självklar. Normteorin passar av den anledningen bra för att kartlägga en eventuell normativ praxis inom social brottsprevention.

Preventionens normer har identifierats genom att undersöka vilken förväntad påverkan preventionen antas ha. Till exempel är en del prevention inriktad på att stärka ungdomars impuls kontroll genom att skapa självinsikt medan annan prevention är inriktad på ge ungdomar förmåga att skapa och bibehålla relationer som är prosociala, vad som antas förebygga individens brottsbenägenhet påverkar valet av social prevention. Valet av preventionsmodell visar därför bakomliggande synen på brottslighetens uppkomst, eftersom den sociala preventionen inriktas på vad som antas påverka långsiktiga brottsbenägenheten hos ungdomar. När jag identifierat *hur den sociala preventionen förväntat sig skapa en effekt*, har jag försökt kartlägga vad som blir effekterna av den normen. Under kartläggningen av de effekter denna norm ger har jag i de fall utvärdering fanns gett exempel som stödjer mina observationer.

6.2 Hur teorin används i analysen

Sahlin berör hur syfte med en prevention och effekt av densamma inte nödvändigtvis är samma sak (Sahlin, 2000, s.115-119). Detta visar på hur normer kan användas då det finns normer som har förväntan på en viss effekt, det möjliggör att utpeka när denna inte inträffar. Normer kan vara rättsliga och sociala vilket gör att de kan identifieras i både lagar och andra normer. Brottsprevention kan uppkomma som svar på samhällets påtryckningar men initieras

ofta av politiska beslut⁶, det finns med preventionen målet att uppnå en åsyftad effekt men det kan även uppkomma andra latent effekter som inte avsetts. När prevention utövas sker det med stöd av rättsliga normer som består av dels lagrum men även genom uppdrag som staten ger till samhällsliga institutioner exv. socialtjänsten. Detta gör att normer passar som redskap för att utvärdera brottsprevention som uppstått på detta sätt.

Normer påverkar samhället och kan sprida sig. Det gör att kartläggning av social brottsprevention genom identifiering av normativ praxis till ett tillfredsställande sätt att hitta vad som utförs mest.

Hydén (2000) beskriver att vi skapar normsystem, att normer och praktiker skapas som en naturlig bieffekt av socialt samspel. Baserat på detta ansåg jag att det troligen fanns en normativ praxis inom social brottsprevention.

Jag har i uppsatsen tolkat det insamlade materialet på ett hermeneutiskt sätt och försökt identifiera *hur den sociala preventionen förväntat sig skapa en effekt*. Jag har sedan analyserat vad som kan bli effekterna av den normen. I slutet av varje stycke har jag beskrivit vad preventionen förväntar sig blir effekten och hur denna effekt blir till. Om utvärdering funnits har jag gett exempel som stödjer mina observationer.

7. Resultat och analys

Under analysen av litteraturen hölls proportionalitetsprincipen i åtanke. Utgångspunkten är de åtgärder som görs bör stå i proportion till syftet med åtgärden då antagandet var att preventionens intervention i individens liv skapar både avsedda och inte avsedda effekter. Antagandet att interventionen skapar oavsedda effekter baseras på att prevention kan ha stigmatiserande effekter eller bli en självuppfyllande profetia.

7.1 Nutida synen på vilka beteenden som bör förebyggas

Idag ses våld och kriminalitet, tidigt alkohol- och droganvändning, riskabla sexuella beteenden och tonårsgraviditet, umgänge med antisociala kamrater, samt misslyckade skolprestationer som problembeteende hos ungdomar (Ferrer-Wreder et al, 2012, s.23, 28). Forskning ger stöd för att problembeteenden så som aggressivt beteende, bråkig i skolan och mer impulsivt beteende ger en risk för kriminalitet i vuxen ålder därför är det av intresse att minska dessa beteenden och ersätta dem med mer positiva beteenden. Även umgänge med kriminella vänner under ungdomsåren, låg SES⁷, stor familj samt allmänt dålig uppfostran ökar risk för kriminalitet i vuxen ålder (Granhag & Christiansson, 2008, s.48-49).

⁶ Det finns även NGO (non governmental organisations) som syftar till att utöva brottsprevention.

⁷ Socio ekonomisk standard.

7.2 Nutida synen på prevention

Tham och von Hofer argumenterar i en artikel från 2009 att det är svårt att förutsäga eller förklara kriminalitet med hjälp av individuell data. Den prediktiva kraften i individuell barndom eller tonårskaraktär är för svag för att förklara total brottlighet eller specifika typer av brott. Ändringar i ackumulerade uppväxtförhållanden är inte enkla att jämföra med brottstrender. Vidare har fler variabler än familjestrukturen påverkan på individens livsmöjligheter och dessa faktorer har större påverkan på brottstrenderna (Tham & von Hofer, 2009, s. 313). Ju allvarligare brottsligheten är desto svårare är den att förutsäga (ibid., s. 317) vilket i sin tur påverkar preventionens möjligheter. Nilsons studie av intagna nämns, i denna var uppväxt med en av de två biologiska föräldrarna samt allvarliga konflikter inom familjen tre till fyra gånger vanligare hos intagna än hos övriga populationen (ibid., s.323). Tham och von Hofers granskade diverse variabler och brottstrender under tidsperioden från andra världskrigets slut till nutid, de kom fram till bilden att familjens funktionalitet inte är nödvändig för att förklara brottstrender. Istället var det den ökade mängden alkohol och stöldbegärliga objekt (bilar) i samhället som korrelerade med den ökade brottstrenden på brotten stöld och våldsbrottslighet (ibid., s, 330). Slutsatsen dras att det inte räcker brottsprevention bara ser till individuella riskfaktorer, utan lokala miljön (som påverkas av samhället i stort) runt ungdomar påverkar huruvida individen utvecklar kriminalitet. Författarna uttrycker skepsis till att ytterligare kartläggning av individuella riskfaktorer skulle kunna bidra till att förklara samhälleliga brottstrender (ibid., s. 331-332). Om ytterligare kartläggning av individuella riskfaktorer inte kan förklara generella brottstrender vore ett tänkbart nästa steg att identifiera hur många riskfaktorer som krävs för att kriminalitet ska uppstå på individnivå. Men individer är unika vilket gör att det troligen inte går att identifiera hur många riskfaktorer som krävs, då individer kan skilja sig åt individuellt i hur de reagerar på riskfaktorer. Wollter et al (2013) konstaterar att det saknas en nationell och genomgående standardiserad praxis för hur många riskfaktorer som ska uppfyllas för att social brottsprevention ska sättas in. Jag vill hävda att en sådan praxis kan vara skadlig på ett sätt eftersom fokus kan läggas på administration och uppfyllande av kriterier istället för på den unika ungdomen. Å andra sidan kan en sådan praxis kanske ge professionella mer klara förhållningsregler så att fler ungdomar får insatser istället för att, vilket sker idag, godtycklighet och professionella normer avgör när ungdomar får insatser (Wollter et al, 2013). Min slutsats är att en nationell och genomgående standardiserad praxis, trots sina beskrivna nackdelar, är önskvärd eftersom om det skapas kan kartläggningar och utvärderingar lättare göras för hur väl den fungerar.

Idag ligger fokus på individen och på hur alla individer är unika i hur de fungerar. Forskare förespråkar skraddarsydda ansatser då olika vägar kan skapa samma problembeteende men samma problembeteende inte alltid kan förebyggas på samma sätt hos alla individer (Ferrer-Wreder et al, 2012, s.130-131). Willy Tore-Mörch delgav år 2002 förhoppningen att olika system (psykiatri, skola, socialtjänst) i framtiden ska få program som är mer koordinerade, så att alla har samma syn på individen. En policy där samtliga inblandade aktörer ser på

individerna på samma sätt kan få inbrottsförändringar som sker på bred front och när detta sker ökar chansen för effekt, då inte alla aktiviteter styckas upp och sker delvis eller styckvis. Carolyn Webster-Stratton, programutvecklare för Incredible Years Series, resonerar kring att då aktörer från olika system tillsammans ska göra det preventiva arbetet kan varje aktör få ökat fokus på just sin del (exv. ordning i skolan) och vill då enbart göra denna del vilket gör att ungdomens miljö glöms bort. Hur ungdomen upplever sin närmiljö och personerna i den påverkar hur ungdomen agerar inom de olika systemen, en ungdom som känner sig trygg kan lättare lära i skolan vilket kan bidra till en brottspreventiv effekt (Ferrer-Wreder et al, 2012, s.260-261). Institutionen för samhälls- och välfärdsstudier belyser att det brottspreventiva arbetet idag utförs i olika insatser på olika nivåer. Johansson menar att ”allteftersom kunskapen fördjupas och insikten växer om hur det förebyggande arbetets teoretiska och praktiska fält ser ut kommer också förståelsen av vilka åtgärder som behövs för att effektivisera detta arbete att öka” (Johansson & Söderberg, 2010, s.13). I Sverige finns en nationell ambition att samverka kring brottsprevention men det finns hinder. Det saknas en gemensam kunskapsgrund och i övrigt skapar olika strukturella, kulturella och psykologiska faktorer problem för samverkan. Flertalet studier har undersökt samverkans-processer och vad som underlättar eller försvårar samverkan men själva effekten av samverkan är inte fastställd (Johansson & Söderberg, 2010, s.27-28). Det faktum att alla miljöer påverkar ungdomar gör samverkan till en bra idé då samtliga kan arbeta mot samma mål och den påverkan som görs sker på ett uniformt sätt. Risken finns dock att professionella byråkrater då inte ägnar sig mest åt de normer som de getts av spelets regler (dvs. lagarna de ska följa och är underordnade) utan fokus istället läggs på de regler som systemets logik ger, vilka de själva kan modifiera alltefter de utvecklas (Hydén, 2000, s.56).

7.3 Hur ungdomskriminaliteten ser ut i dagsläget och effekten av ändrad lagstiftning

Den officiella kriminalstatistiken i kombination med BRÅs löpande skolundersökning om brott visar på att brottsligheten bland ungdomar minskat under perioden 2005 – 2012 (Bogestam, 2014, s.7-8). Brottaktiva ungdomar kommer oftare än andra ifrån resurssvaga hem. Resurssvagheter kan vara hur familjeförhållandet ser ut, ekonomin i familjen, sociala problem samt hälsan. Ofta har uppväxten kantats av problematiska förhållanden, särskilt hos ungdomar som redan i tonåren var kända hos socialtjänst och polis (*Unga och brott i Sverige: underlagsrapport till Barns och ungas hälsa, vård och omsorg 2013*, s.32). Det är 2-4 högre risk att pojkar från familjer som tagit emot ekonomiskt bistånd under tre år eller längre tid kommer lagföras för brott (ibid., s.33). Om resurssvagheter är en starkt bidragande faktor till brottslighet tyder det på behovet av brottsprevention som sker enligt en strukturmodell (se avsnitt 4.5 eller Sahlin, 2000, s. 89). Även social brottsprevention som stärker individen och dess nätverk hjälpa, eftersom den första skapar resurser som individen behöver i livet och den senare inbegriper stöd i hur familjen kan söka mer ekonomiskt bistånd samt kan involvera

behandling av hälsan. Båda ökar ungdomens chans att tillägna sig positiva sociala normer för hur denne kan bete sig vilket kan minska de sociala problemen på längre sikt.

När lagöverträdare under 15 år begår ett brott som i normalfallet skulle ge minst ett år i fängelse inleds alltid en § 31 utredning (efter den s.k. presumtionsregeln) enligt Lag (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (härefter LUL). Denna utredning syftar till att ge socialtjänsten ett bra underlag för bedömning av vilka sociala insatser barnen kan behöva. År 2010 trädde ett antal ändringar i kraft i LUL, varav en var presumtionsregeln (Bogestam, 2014, s.6-7). En annan lagändring var att polisen fick möjlighet att drogtesta ungdomar under 15 år vilket socialsekreterare ställde sig positiva till då de snabbare kan fånga upp den ungdomen i ett tidigt skede (Bogestam, 2014, s.82). I det fall barnet som begått brott är under 12 år krävs det synnerliga skäl för att en § 31-utredning skall inledas (ibid., s.41). I rapport BRÅ 2014:20 upplever de poliser som intervjuats att lagen ger skäligt med utrymme för att de överlag ska kunna utreda brottsmisstänkta ungdomar men att socialtjänsten inte utnyttjar sin möjlighet att initiera § 31-utredningar. Poliserna ser det som bristfälligt att ingen utredning begärs trots ungdomen misstänks för upprepad brottslighet, även om brotten i sig inte är grova (ibid., s.9, 25). Detta exempel visar på hur socialtjänsten har sin norm, de anser det räcker med en egen utredning och att denna ger allt beslutsunderlag som behövs emedan polisen har en annan uppfattning (ibid., s.78). Ändringarna i LUL (SFS 1964:167) minskade inte antalet återfall under perioden år 2005-2012 (Bogestam, 2014, s.87). Normerna för hur uppfattningen av utredningsbehovet ser ut förefaller skilja sig åt hos de båda organisationerna vilket kan påverka kartläggningen av ungdomens (eventuellt preventiva) behov. Oavsett vilken organisation som har ”rätt” gällande hur stort behov av utredning som finns kvarstår lagändringarnas brist på resultat. Organisationernas normer inom hur de ser på utredningar kan ha gjort att de ungdomar som lagändringarna ämnade ”fånga upp” med hjälp av ett ökat antal utredningar uteblivit då dessa utredningar inte begärts/ skett. Därmed har organisationens norm påverkat lagändringarnas syfte, då organisationens förförståelse för behovet av utredning inte överensstämmer med hur lagändringen var tänkt att fungera i praktiken (Hydén, 2000, s.56). Detta har gjort att ett ökat antal utredningar inte skett och därmed har mer utredning av barnens behov inte skett. Lagändringarnas uttalade syfte att minska brottsligheten har inte uppfyllts och detta kan bero på hur de professionella normerna för syn på behov av utredning inom socialtjänsten ser ut, då denna påverkat hur många utredningar som begärts/ inte begärts (ibid., s.76-77).

7.4 Prevention i Sverige

Kartläggning från socialstyrelsen 2012

I denna visade det sig att en majoritet av insatserna som görs till att förbättra ungdomar och föräldrars relationer samt ge föräldrarna och barnen insikt i sitt beteende. Huvudmålet med interventionerna var ofta att undvika att ungdomen placerades inom socialtjänstens vård

(Socialstyrelsen, *Socialtjänstens insatser för barn och ungdomar i risksituationer*, 2012, s. 11, 19). Men i denna kartläggning återfanns även några preventioner mot ungdomar i riskzon för en kriminell livsstil. I en av detta skedde aktivering/ stöttning av sociala nätverk av släkt, vänner och professionella. Inom arbetet hålls möten där den unges förmågor och kapaciteter bekräftas, de inblandade får uttrycka sina upplevelser kring problemen, sedan görs planer på förändring. Det framkommer att fokus låg på att se lösningar samtidigt som en idé om den unges rätt till en åsikt verkade finnas (ibid., s. 35, 50-51). Även bekymringssamtal görs, dessa initieras ofta av en lokal brottsförebyggare. Dessa görs både i förebyggande syfte för ungdomar som riskerar begå brott eller för att förhindra återfall hos ungdomar som har begått brott. I samtalet konfronteras ungdomen och blir upplyst på vad som blir konsekvenserna vid brottslighet. Ungdomen får återge sitt nätverk, en kartläggning av livssituationen görs och beskrivning av vägar in och ur kriminalitet beskrivs. Efter föreslås åtgärder och konkreta arbetsuppgifter som den ungdomen kan arbeta vidare med (ibid., s.42). Programmet Multidimensional treatment foster care (MTFC) har haft stor framgång i USA (Ferrer-Wreder et al, 2012, s.82). MTFC används inom Statens institutionsstyrelse (Statens institutionsstyrelse, 2014). I Lund används del av metoden kombinerad med familjeterapi, modellen i Lund är ett av programmen som socialstyrelsen kartlade år 2012 (Socialstyrelsen, *Socialtjänstens insatser för barn och ungdomar i risksituationer*, 2012, s.46-47). I korthet går modellen ut på att ge självinsikt, träna sociala färdigheter, egenuppgifter ges till den ungdomen vilka ligger under viss kontroll. Även nätverksaktivering och kortare eftervårdsinsatser görs (ibid., s.47-48). En fjärde metod återfanns inom socialstyrelsens kartläggning, ett program för gruppverksamhet kallat ”Tonårskraft”. I denna låg fokus på att skapa en stärkt självkänsla och ett mer prosocialt förhållande till andra och framtiden. Programmet utövas i grupper som träffas 16 tillfällen, uppdelat på en gång i veckan, och i fokus ligger övningar och diskussionsunderlag för att utveckla ungdomens mognad genom att olika teman diskuteras (ibid., s.52). Ferrer-Wreder et al återger åtgärder inom social prevention som har bevisad effekt och insatserna som redovisats i kartläggningen ovan innehåller sådana element som har funnits framgångsrika. Program som sker som familjeinventioner riktade mot äldre barn och ungdomar i hög riskzon, där samtliga medlemmar i familjen erbjuds terapi och det finns ett fokus på att lära föräldrarna positiva utvecklingsmetoder ger effekt. Även programmen med målet att förbättra kommunikation och skapa medvetenhet om styrkor och svagheter som finns i familjen och individerna har gett effekt (Ferrer-Wreder et al, 2012, s.79-80). Effekten kan komma från att en ökad interpersonell förståelse skapats. Programmen ovan har visat sig ha effekter som vara i flera år (ibid.). Framgången verkar komma ifrån en typ av färdighetsskapande (självinsikt, stärkt social förmåga) hos individen samt utveckling av primära sociala nätverket. Jag ser det som att ungdomen och den sociala omgivningen får ökad kunskap och förmåga kring positiva sociala normer.

Mentor

Det finns program som ger ungdomar i riskzonen en mentor med målet att de ska få uppleva emotionellt positiva upplevelser samt socialt påverkas av mentorn. Mentorskap har kopplats till att kunna främja resilience⁸ (Ferrer-Wreder et al, 2012, s.202) och forskning visar på att det kan räcka med en vuxen person som engagerar sig i ungdomen för att detta skall utvecklas hos ungdomar med psykiskt sjuka föräldrar (Killén, 2009, s.100). Projektet Big Brothers and Big Sisters (BBBS) har i kontrollerade försök visat ge senare alkohol- och drogdebut, mindre våld mot andra ungdomar samt mindre skolk enligt egenrapporter från de ungdomar som fått ta del av programmet. Urval, utbildning och handledning av mentoreorna samt hur mycket tid mentorn och ungdomen tillbringar tillsammans påverkar utfallet av programmet (Ferrer-Wreder et al, 2012, s.226-227). I Sverige har socialtjänsten kontaktpersoner, vilkas roll är att vara en mentor som är förebild och ger stöd till ungdomen. Ungdomar med hög risk för missbruk eller kriminalitet kan få en kontaktperson som del av vården men möjligheten finns även att ungdomen får en kontaktperson utan att de har gett sitt samtycke (Socialstyrelsen, u.å). Mentorskap påverkar den unges val genom socialisering, påverkan sker inåt i ungdomen genom att ungdomen lär sig uppleva positiv social kontakt med andra men även får stöd i sin personliga utveckling. Dessa saker kan ses som sociala normer vilka inbegriper inte bara visat beteende av ungdomen utan vilka förväntningar ungdomen kan ha på andra (Hydén, 2000, s.50, 85). Ungdomar blir bättre på att hantera konflikter genom att de lär sig språkliga normer (vilka är sociala, *ibid.*, s.77) och tänker mer långsiktigt på ett sätt som inkorporerar samhällets normer. Att samhällets sociala och rättsliga normer inkorporerats visas när ungdomen tar aktiva val som ger en mer positiv framtid (fullständiga betyg ger mer möjligheter i vuxenlivet) (*ibid.*, s.83-84). Risken med att ungdomen ofrivilligt får en mentor (kontaktperson) blir att mentorn kanske aldrig får kraft att verka som normsändare eftersom ungdomen inte kan respektera denne (*ibid.*, s.77). Jag vill mena att det när ungdomen ofrivilligt ges en kontaktperson bör denna vara någon som ungdomen, i alla fall till viss del, upplever den kan respektera (istället för att från början arbeta i motvind).

Vård hos Statens Institutionsstyrelse

I Sverige placeras vissa ungdomar med problematik i form av missbruk eller kriminalitet i tvångsvård hos Statens institutionsstyrelse (härefter SiS). Ungdomar placeras vanligen här under lagen om vård av unga (LVU) eller lagen om unga lagöverträdare (LUL), ett litet antal placeras här under socialtjänstlagen (SoL). Målet är att ge vård och behandling (Statens institutionsstyrelse, u.å). Det ses som viktigt att ungdomarna ska knyta an till behandlaren. Traditionell KBT eller psykodynamisk terapi görs (*ibid.*). SIS hemmen verkar ha som mål att förändra den unges inre och ge den ökad självkännet. De använder sig även av MTFC (beskriven ovan) men även andra modeller för utredning, behandling och eftervård. Fokus ligger på att ungdomen ska få träna upp sina sociala färdigheter, kontrollera sin ilska, hantera

⁸ Motståndskraft, att kunna behålla hälsa trots nedsatta förutsättningar (Ferrer-Wreder et al, 2012, s.404)

relationer, problemlösning och färdigheter. Träning ges även på moralfrågor (ibid.). Det verkar som att SiS ser antisociala vanor/beteenden, dålig självinsikt, låg tilltro till egen förmåga samt låg moral som kriminogena faktorer. Ferrer-Wreder beskriver att moralträning inte har någon dokumenterad brottspreventiv effekt (2012). Gällande de övriga beteenden som ses som riskfaktorer stämmer de överens med den forskning jag läst under arbetet med denna uppsats. Den positiva förändringen som uppnås efter SiS placering upphör efter några år och ungdomarnas problem ökar ofta så att fler lagöverträdelser begås efter institutionsvistelsen (Lundström et al, 2012, s.16-18). Ytterligare longitudinell forskning visar att frihetsberövande åtgärder fördröjer ungas naturliga mognadsprocess mot vuxenrollen, förstärker den ogynnsamma livskarriären och ökar risken för fortsatt brottslighet (Socialstyrelsen, *Unga och brott i Sverige, 2013*, s.46). Senare i livet får generellt merparten av de ungdomar som fått vård i SiS institution framtida problem och det är vanligt att de ofta får någon av följande problematik: sitter av fängelsestraff/ får rättspsykiatrisk vård eller skyddstillsyn, blir inlagda pga. psykiatriska problem eller har tonårsgraviditet Efter institutionsvistelsen har pojkarna ofta kriminogena problem medan flickorna har psykisk ohälsa (Lundström et al, 2012, s.16-18). Dessa ungdomar har, medräknat andra utvecklingsvariabler som utbildnings och försörjningsförmåga, statistiskt sett en mörkare framtid än ungdomar som varit i andra vårdformer (Lundström et al, 2012, s.16-18). Institutionsvården och straffinriktade insatser gör inte så att ungdomar integreras (Socialstyrelsen, *Unga och brott i Sverige, 2013*, s.46). Forskning visar att det inte går så bra för dessa ungdomar senare i livet, jag har tyvärr inte hittat forskning som säger varför det går sämre för dessa ungdomar vilket gör att jag enbart kan enbart spekulera kring anledningarna. Jag tror att följande anledningar kan bidra: 1) ungdomar som är i hög riskzon bör inte sättas i grupp då antisocial gruppdynamik kan skapas, vilken kan stärka de oönskade beteendena (Ahonen, 2012, Johansson & Söderberg, 2010, s.25, Wreder et al, 2012, s.233). 2) SiS säger själva att ungdomarna tränas på moralfrågor och detta tror jag kan leda till upplevd stigmatisering och självuppfyllande profetior (Sahlin, 2000). Slutligen 3) tror jag att den byråkratisering som utövas på Sis hem i vissa fall kan ses som illegitim av ungdomarna (om de inte upplever sig ha varit med och skapa reglerna). När ungdomarna sedan tränas på moralfrågor kan de ses som undermåliga på denna kunskap och en ”personalen och ungdomarna” atmosfär kan skapas vilket borde göra ungdomarna mer sammansvetsade (Hydén, 2000, s.55-56, 186, 209). Det är troligt att ungdomarna upplever gemenskap över det som de har gemensamt: sin stämpling och sin bakgrund. Om mitt resonemang stämmer bildas en negativ cirkel

Samverkansprojekt ”Motverka våld och gäng”

Uppdraget till projekt (vilket senare kallades MVG-projektet av de inblandade) var att ”utveckla nya vårdkedjemodeller som byggde på långsiktig planering och samverkan för tvångsomhändertagna ungdomar med mycket allvarliga problem” (Statens institutionsstyrelse, 2014). Det undersöktes experimentellt om samordnare kan bidra till en ökad antikriminell livsstil samt om detta projekt kan ge promotionerande effekter hos den

unge. Tanken var samordnaren skulle vara en länk mellan ungdomen och dennes familj samt inblandade myndigheter. Jag har delat in texten i olika stycken för att göra läsningen mer behaglig för läsaren, ämnet står i fetstil.

Administration. MVG-projektet gav inte alls önskad effekt utan mycket av energin i projektet lades på administrativ verksamhet och på hur interaktionen mellan samordnare och socialtjänstens anställda skedde. Vid slutrapporten hittades ingen skillnad alls mellan kontrollgrupp och testgrupp inom de undersökta aspekterna: hur ungdomen skattade sin situation, hur många ungdomar som skrivits in igen på SiS-hem samt graden av uppmätt brottslighet de två år efter interventionen var avslutad (Lundström et al, 2012, s.4-5, 53-54). Problemet i projektet blev att det var ett fokus på administration och samverkan men eftersom det inte fanns ramar som var tydliga nog blev det ofta fokus på hur samverkan fungerade. Samtliga tjänstemän verkar ha haft fokus på det administrativa rätta, så som dem såg det (ibid., s.40). Professionella normer i ett projekt som skulle gagna ungdomar lägger fokus på en administrativ järnbur som istället för att minska systemets problematik ersätter det med en ny problematik och administrationen låg i fokus snarare än ungdomen, vilken skulle vara den egentliga mottagaren för insatserna. Denna problematik kan ha uppstått som följd av att det inom myndigheter finns en norm att betoning läggs på lagar och uppdrag (Hydén, 2002, s.16, 56), då dessa tjänstemän har denna vardag, kan detta ha gjort att dessa upplevts som mer närvarande än ungdomen. Detta skulle kunna förklara deras administrativa fokus.

Preventionens latent effekt. Den förväntade effekten uppfylldes inte i projektet och gällande en eventuell latent effekt resonerar författarna utvärderingen teoretiskt kring att det troligen inte uppstått några negativa effekter (Lundström et al, 2012, s.4-5, 53-54) men nämner att det var större risk för återinskrivning på institution för ungdomar som varit del i projektet, dock var sambandet inte signifikant. I kontrollen ett år efter samt två år efter vistelsen var det ingen skillnad mellan ungdomarna i de båda grupperna. Lundström et al resonerar kring att samordnaren kanske agerat mer kraftfullt för återintagning än inblandade personer i kontrollgruppen gjort, vilket då förklarar att projektungdomarna hade större risk för återintagning efter studien (ibid., s.61). Författarna konstaterar att antalet ungdomar inskrivna på SiS hem steg under projekttiden och att denna vårdform (låsta eller låsbara institutioner) ökade i förhållande till annan dygnsvård i projektkommunerna (ibid., s.5). Då antal inskrivna ungdomar steg under projekttiden i projektkommunerna går det att teoretiskt anta att en del ungdomar som inte skulle placeras på SiS hem placerades där då projektet gav ut subventioner av vårdavgiften till kommunerna. Den ekonomiska aspekten att placering på SiS hem var subventionerad under projekttiden (40 %) ansvarar för den oväntade normativa effekten att det totalt sett, i alla 15 projektkommunerna, antalet placeringar ökade med 46 % under projekttiden (ibid., s.304). De insparade medlen lades inte på eftervård, vilket var målet, de lades istället på att köpa in fler placeringar. Apropå att insparade pengar skulle läggas på att köpa in eftervård sägs *”Detta är något som ingen av de intervjuade representanterna från socialtjänsten rapporterar ha inträffat.”* (Basic et al, s.304). Basic et al beskriver att socialtjänstens företrädare under utvärderingen har intervjuats, observerats samt spelats in på

möten ”Deras berättelser är präglade av bristande ekonomi, dvs. pengar som fattas samt politiker som sparar.” (Basic et al, s.222). Effekterna av denna oväntade norm inom brottspreventionen, att subventionen inte användes till eftervård utan till att låsa in fler ungdomar, kan bli en mer ogynnsam utveckling hos dem unga. Socialstyrelsen konstaterar att institutionsvård motverkar integrering av ungdomar i samhället (*Unga och brott i Sverige: underlagsrapport till Barns och ungas hälsa, vård och omsorg, 2013, s.46*).

Professionella normer. Flickorna i MVG-projektet bedömdes ofta ha en högre psykiatrisk problematik men i uppföljningen konstateras det att det fanns ingen skillnad mellan könen gällande behovet av öppenpsykiatrisk vård. En professionell norm kan ha bidragit till uppfattningen att flickor var i större behov av psykiatrisk vård men även omständigheten att flickornas problem traditionellt före institutionsvistelse ofta var av psykologisk karaktär (Lundström et al, 2012, s.16, 40).

Vad som kunde gjorts annorlunda. Det kan vara som så att förutsättningarna för att etablera en norm för en mer hållbar vårdkedja inom ramen för MVG-projektet inte fanns. Samordnaren saknade beslutskraft och var i vissa fall inte särskilt välkommen hos socialtjänsten, de kunde framställas som kunskapslösa eller som hinder (Basic et al, s.208), detta gjorde att fokus hamnade på en administrativ kamp eftersom samverkarna saknade auktoritet trots att de skulle ha översyn. Samordnarens bristande auktoritet försvårade på så sätt dennas möjlighet att ha översyn över de insatser som görs före och efter vård för ungdomen. Kommunerna såg chansen att spara pengar på subventionerade SiS placeringar, de 40 % av kostnaden som subventionen sparade in blev inte öronmärkt och ”de går bara in i kommunens budget” (Basic et al, 2009, s.304). Deltagande kommuner såg subventionen som något som sparade pengar, ur en intervju återfinns citatet ”syftet med rabatten är inte att kommunen ska spara pengar utan att den används till eftervårdsinsatser” (ibid., s.208) men detta blev tyvärr effekten. Bristen på förutsättningar för att etablera en ny norm inom brottsprevention kan förklara varför projektet inte uppnådde önskad effekt. En annan aspekt är att kostnaden av att upprätthålla en norm kan bli för stor, t.ex. samordnarna motarbetades ofta vilket kan ha minskat deras incitament att genomföra normförändringen (en central person överser ungdomens vård samt att eftervård sätts in). Testsimulering av projektet före dess implementering skulle kanske kunnat avslöja hur vissa strategier fanns i kommuner och inom socialtjänsten. Sanktioner för normbryt mot projektets regler, t.ex. böter om subventionen inte användes alls till eftervård, kunde ha införts för att öka kommunernas trohet till MVG-projektet. Sanktioner kan öka en norms chans till etablering (Hydén, 2000, s.78-79).

Framgångsrik prevention som skulle kunna implementeras i Sverige

Följande program återfinns i forskningsöversikten av Ferrer-Wreder et al (2012) vilken togs fram på uppdrag av Statens institutionsstyrelse (SiS) samt Institutet för utveckling av sociala metoder (IMS) med syftet att fylla en kunskapslucka och öka den empiriskt grundade kunskapen om preventionsarbete riktat mot barn och ungdomar (ibid., s.9). Program som togs

med i översikten har dokumenterad framgång. I senare delen av boken återfinns en resurshandbok med sammanfattningar som ”ger ... läsaren en vägvisare för utveckling av inventionsprogram och policyer” och det visar att bokens innehåll skulle kunna omsättas i praktiken i svensk kontext (ibid., s. 18). Programmet Fast Track implementeras på både universell nivå och på indikerad nivå. Detta program ger ungdomar minskat aggressivt beteende och kognitiva förmågan ökar (Ferrer-Wreder et al, 2012, s.341-346). Dessa faktorer skulle kunna ge en bättre förmåga att tänka långsiktigt och i förlängningen får ungdomen en ökad impulskontroll vilket i så fall förklarar hur risken minskas för en kriminell livsstil. Communities that care, CTC tar tillvara på vad som finns i den unges liv och syftar till att skapa förbättringar i närsamhället genom en struktur de skapat som kan appliceras i kommunen. Programmet är flexibelt och låter alla beslut tas av kommunerna. CTC testas nu i både Nederländerna och Storbritannien (Ferrer-Wreder et al, 2012, s.195). En nackdel med att kommunerna själva kan anpassa programmet är att det blir en unik version av programmet som skapas i var kommun vilket, om djupa ändringar görs, gör att programmet inte bibehåller sin originaltrohet. Det kan skapa problem vid utvärderingar då det som faktiskt implementeras kan skilja sig från plats till plats. Social development model (SDM) gör antagandet att livslärande så som exv. social learning theory⁹ föreslår påverkar individen genom livet. Detta program syftar till att ge individerna en tilltro till att positiva interaktioner kommer ske samt en förståelse för hur interaktioner och socialt samspel fungerar. Tanken är att möjligheten till varaktiga sociala relationer skall främjas och individens egen förmåga och tilltro till sin sociala förmåga ska främja ett prosocialt beteende (Ferrer-Wreder et al, 2012, s.199-200). Denna teori lägger stor tilltro till prosociala relationers förmåga att förhindra antisocialt beteende vilken gör att den skulle kunna missa hur det kan finnas andra saker i individens liv som kan skapa ett/bidra till att skapa ett problembeteende exv. låg SES eller personliga inre egenskaper (Granhag & Christiansson, 2008, s.48-49). Det har konstaterats att vid invention på gruppnivå bör risk för antisocial gruppdynamik beaktas hos högrisk ungdomar (Johansson & Söderberg, 2010, s.25) (Wreder et al, 2012, s.233), dessa kan istället gynnas mer av intensiva och effektiva programaktiviteter som sker på individ eller familj-nivå (Ferrer-Wreder et al, 2012, s.233). Det kan dock vara svårt att begränsa ungdomars umgänge då de är sociala agenter som uppsöker miljöer de finner attraktiva, inom gränserna för de möjligheter de har att välja miljö (Kivivuori & Bernburg, 2011, s.457). Sammanfattningsvis verkar normen för dessa dokumenterat framgångsrika preventionsprogram vara att ungdomen påverkas till att lära sig positiva sociala beteenden, ungdomens egen förmåga att hantera konflikter eller att ta beslut som ger en mer positiv framtid stärks vilket rimligtvis minskar risken för i en kriminell livsstil. Aktivering av den unges sociala nätverk görs, nätverket ges beredskap att hantera och ha positiva sociala normer. Ungdomarna får lära sig positiva sociala normbeteenden som samhället accepterar samt att ha sociala normativa förväntningar på andra. När de lär sig det senare så antar jag att de får uppleva sådana relationer med en

⁹ Utvecklad av Bandura, 1977. Samhället formar individen genom socialiseringen och individen formas av samhället genom hur denne tolkar samhället (Sarnecki, 2010, s.56).

annan person, denna skulle kunna vara en emotionellt engagerad mentor (ungdomen måste uppleva mentorn som trovärdig, vilket jag antar kräver genuint emotionellt engagemang) (Hydén, 2000, s.77). Att högrisk ungdomar i grupp löper risk för antisocial gruppdyamik och därför föreslås få individ- eller familj insatser istället låter rimligt då ungdomen tas bort från den situation där antisociala normer kan uppkomma.

7.5 Var den sociala brottspreventionen står idag

Effekterna av prevention mot ungdomar i riskzon

Resursstärkande insatser som är riktade mot socialt utsatta familjer, insatser i skolan med utbildning för ungdomar med särskilda behov samt förbättrade chanser till etablering på arbetsmarknaden minskar risken för fortsatt brottslighet hos de mest problembelastade unga lagöverträdarna. Ungdomarna med lägst slutbetyg från grundskolan har en stor risk för tonårskriminalitet, emedan trenden är motsatt hos dem med höga slutbetyg (Socialstyrelsen, *Unga och brott i Sverige, 2013*, s.46-47). Låga slutbetyg kan vara symptom på ett existerande problembeteende men även orsaka framtida problembeteende då den unges valmöjligheter i vidare skolgång är lägre vilket kan göra andra val mer attraktiva. Rapporten konstaterar att konkurrensen om utbildning, arbete och ekonomiska resurser har ökat och i denna samhällssituation är det angeläget att bryta exkluderingsprocesser till förmån för tonåringar som bryter mot lagen (ibid., s.48).

Prevention genomförs utan att vara evidensbaserad

Idag finns ett fokus på risker och försök att hantera dessa framtida risker (Mythen, 2014, s.8-11). När brottsprevention utförs i försök att hantera risker utan vetenskapligt belagt stöd finns för de insatser som görs hanteras inte en risk, eftersom det är okänt vad som blir utfallet av själva insatsen då de som gör insatsen inte vet vad som kommer bli utfallet av den.

Före implementeringen av ett brottspreventivt program bör detta alltid granskas om det har vetenskaplig evidens samt om programmet har uppvisat positiva resultat i sitt ursprungsland (Ferrer-Wreder et al, 2012, s.245). Wreder et al beskriver att hur preventivt arbete måste ha stöd i forskning, eftersom det är logiskt att inte själv testa sig fram för att hitta fungerande modeller, när det redan finns fungerande modeller. Vissa inventioner kan ge ökad risk för problembeteende och kriminalitet (ibid., s.233) (Johansson & Söderberg, 2010, s.25). Vid utprovning av nya metoder utan vetenskapliga belägg kan detta bli utfallet. Den latent effekten av brottspreventionen kan då bli att viss brottslighet kanske avvärjes men annan brottslighet infaller i dess ställe, vilket gör att preventionens önskade effekt inte uppnås. För att preventionsprogram ska kunna bli varaktiga krävs att en policy utarbetas och problematikens ursprung måste lokaliseras exv. om det är sociala problem hos individen eller om det är den miljö som individen finns i som är källan till problematiken (Ferrer-Wreder et al, 2012, s.231). Projektens individuella och miljömässiga faktorer måste testas separat och

samma inventioner utföras och testas i olika kombinationer, inom ramen för samma projekt för att vi ska kunna separat utreda och utvärdera faktorernas varaktighet och grad av effektivitet (ibid., s.232). Insatser som görs med målet brottsprevention kan gå fel. Tom Sexton, programutvecklare för functional family therapy (FFT) menar på att individers kliniska profiler kan se lika ut men individerna blir märkta av det system de befinner sig i (ibid., s.259, 237). Att individer blir märkta av de system de befinner sig i tyder på att den prevention som utövas mot individerna ger andra avtryck än de förväntade. En latent effekt av ett preventionsprogram som inte fungerar kan då bli att programmet skapar nya problem under tiden det löser andra. Då uppfyller inte preventionen sitt syfte att minska brottslighet eftersom preventionen inte påverkat individens sannolikhet att begå brott, eftersom en typ av brottsbenägenhet ersatts med en annan.

Det har funnits idéer kring att polisutredningar och förhör skulle ha en preventiv effekt men det finns inte forskning som stödjer detta, snarare talar forskning för att ungdomar riskerar blir stämplade och stigmatiserade (Bogestam, 2014, s.84-87). När normer gör att prevention bedrivs under former som inte utretts vetenskapligt och funnits verksamma blir risken för latent effekter stor, samtidigt som de väntade effekterna inte kan anses vara sannolika då det arbete som görs saknar empiriska belägg. Bogestam beskriver att flertalet socialsekreterare och poliser har uppfattningen att polisförhör har preventiv effekt. Socialsekreterare tror att polisförhörets tydliga allvar ska visa på konsekvens och att polisens avståndstagande skall skapa en brottspreventiv effekt hos den unge. Emellertid höll poliserna förhör som inte skiljde sig från hur socionomernas samtal med ungdomen var. BRÅs rekommendation var att socialtjänsten och polisen skulle öka sitt samarbete för att få mer kunskap om den andres verksamhet (ibid., s.86). BRÅ konstaterade att fler utredningar inte verkar vara bästa lösningen utan snarare behöver socialtjänst och skola utveckla insatserna som ges till ungdomen och dess familj, särskilt för de ca 5 % som begår nästan hälften av brotten som barnen misstänks för under en treårsperiod (ibid., s.29).

Utvärderingar av social brottsprevention

Det finns enligt mina sökningar få utvärderingar på social prevention riktad mot ungdomar i medium till hög riskzon som gjorts på program som tagit plats i Sverige. Socialstyrelsen konstaterar att i deras kartläggning av selektiv prevention i 25 kommuner att för merparten av studierna som rapporteras inom ramen för kartläggningen saknas vetenskaplig evidensutvärdering av kvalitén på effekten men konstaterar att fler utvärderingar förväntas komma (uppgift från personlig kommunikation med chefen för Institutet för utveckling av metoder i socialt arbete (IMS) (Socialstyrelsen, *Socialtjänstens insatser för barn och ungdomar i risksituationer*, 2012, s.31). I ovan refererade kartläggning över prevention (som gjordes utöver den direkt lagstadgade nödvändiga preventionen) utförd av Socialstyrelsen tackade mer än hälften av de tillfrågade 45 kommunerna nej till att medverka, många angav tidsbrist som anledning och vissa kommuner svarade inte alls på förfrågan att medverka trots upprepade förfrågningar (ibid., s.3, 11). Detta visar på att kartläggning av prevention kan vara

problematiskt. Jag ser det därför som sannolikt att utvärdering av prevention också kan vara problematiskt, då kartläggning kräver mindre tid av de inblandade än en utvärdering. Basic et al konstaterade att de under utvärderingen ibland hade svårt att få tillgång till sina intervjupersoner (Basic et al, 2009).

I MVG-projektet som beskrivits i denna uppsats har två av tre utvärderingar inte funnit någon effekt, vilket tyder på att kriterier för vad och/eller när effekt uppnåtts skiljde sig åt. Utvärderingen från lunds universitet (gjord av Basic et al, 2009) fann någon inte skillnad mellan ungdomar som varit del av projektet och andra ungdomar. Utvärderingen från Stockholm universitet kom fram till samma sak (Lundström et al, 2012, s.5). Det är anmärkningsvärt eftersom många av MVG- ungdomarna troligen var mindre belastade då det under projektet var 46 % mer intagna ungdomar i institutioner än det var före och efter, vilket visade på att flera ungdomar som inte skulle placerats i institution hamnade där under projekttiden (Basic et al, 2009, s.306). En av de tre utvärderingarna fann en effekt, när statens institutionsstyrelse själva utvärderade själva samverkansprojekt "Motverka våld och gäng" gjordes fyndet att projektet varit en lyckat och gett resultat (Staten institutionsstyrelse, 2014). Problem vid utvärdering av program kan vara att olika utredningar får fram olika svar, utredningar kan även variera gällande hur de definierar vad som anses vara en önskad effekt samt när dem anser att dem kan uttala sig om en uppnådd effekt (Ferrer-Wreder et al, 2012). Ferrer-Wreder et al konstaterar i sin forskningsöversikt att det finns ett behov av att analysera innehåll och mål i de programmen som har påverkat ungdomars antisociala beteende (Ferrer-Wreder et al, 2012, s.129). För att vi på ett tillförlitligt sätt ska kunna säga prevention gett resultat menar jag att kriterier kan skapas som är mer generella, eftersom en del social brottsprevention ger väldigt kortsiktiga resultat men ändå kan påstås vara effektiv om utvärderingen bara undersökt "rätt" tidslängd efter preventionens avslut.

Multikontextuella inventioner, som förespråkas av forskning, kan vara svåra att replikera och sprida då miljöer kan skilja sig åt och denna typ av invention kräver mycket tid, resurser och sakkunniga personer (Ferrer-Wreder et al, 2012, s.32-33). Program har både djupa och ytliga strukturer, ytliga strukturer är de budskap och material som normativt passar in i hur samhället ser ut. Den djupa strukturen berörs av mönster som är kulturellt relaterade och dess djupa struktur baseras på vad som anses påverka beteendet. Den djupa strukturen anses vara det som skapar framgång och den ytliga strukturen berör främst hur mottaglig inventionen är hos dem den ämnar påverka dvs. hur anpassad insatsen bör vara för att en programdeltagare skall motta och acceptera den (ibid., s.250). Programtrohet krävs för att preventiva program ska vara kunskapsbaserade, detta efterlevs ofta inte då programmen modifieras för att passa den existerande verksamheten (Johansson & Söderberg, 2010, s.25, Ahonen, 2012, s.40-41). När programtroheten uteblir blir resultatet att den effekt som uppkommer är okänd, eftersom preventionen inte ser ut som originalet, ändringarna gör även att oväntade latent effekter kan skapas.

7.6 Fokus på prevention framför promotion

I ”En översikt över framgångsrika preventionsprogram för barn och unga” av Ferrer-Wreder et al (2012) beskrivs prevention som något uttalat proaktivt, det används för att förhindra oönskade framtida konsekvenser. Promotion innebär insatser som inte bara förebygger kriminalitet utan främjar en positiv utveckling hos den insatsen berör. Prevention och promotion kan innebära olika processer, historiskt sett har prevention haft mer framgång i att förebygga sjukdomar och sociala problem än promotion dock har den senare utvärderats i mindre grad (ibid., s.19).

Beskrivningar av vad som orsakar problem och i andra hand förslag till åtgärder är vanligare än studier som utvärderat prevention riktad mot ungdomar i medium till hög riskzon i Sverige. Sociala preventionen som finns förefaller ofta bestå av slumpmässiga kombinationer och kan därför inte ses som programtrogen. Flera typer av prevention är sammansatta av idéer som de professionella utövarna i Sverige skapat. Det gör att det resultat som denna prevention erhåller delvis blir slumpmässigt. Goda intentioner att skapa fungerande social brottsprevention finns men effekten av den prevention som görs är svår att utröna då utvärderingar av preventionseffekten inte är alltför vanliga. Vad som leder till negativ utveckling har utvärderats och kartlagts i större grad än faktorer som bidrar till positiv utveckling (Ferrer-Wreder et al, 2012, s.23). Då vi påverkar en ungdom genom prevention kanske vi undviker en negativ utveckling eftersom vi vet vad som ska undvikas, men optimalt vore att inte bara stoppa det vi inte vill ska hända utan främja positiv utveckling då individen redan påverkas av insatser och är ”tillgänglig” för att kunna försöka påverkas. När normen inom social prevention verkar vara att ungdomar ses ha ett val blir det konstigt att forskning inte utrönt hur, var, varför etc. positiv utveckling sker.

Beskrivningar av vad som orsakar problem och i andra hand förslag till åtgärder är vanligare än studier som utvärderat prevention riktad mot ungdomar i medium till hög riskzon i Sverige. Sociala preventionen som finns förefaller ofta bestå av slumpmässiga kombinationer och kan därför inte ses som programtrogen. Flera typer av prevention är sammansatta av idéer som de professionella utövarna i Sverige skapat. Det gör att det resultat som denna prevention erhåller delvis blir slumpmässigt. Goda intentioner att skapa fungerande social brottsprevention finns men effekten av den prevention som görs är svår att utröna då utvärderingar av preventionseffekten inte är alltför vanliga. Vad som leder till negativ utveckling har utvärderats och kartlagts i större grad än faktorer som bidrar till positiv utveckling (Ferrer-Wreder et al, 2012, s.23). Då vi påverkar en ungdom genom prevention kanske vi undviker en negativ utveckling eftersom vi vet vad som ska undvikas, men optimalt vore att inte bara stoppa det vi inte vill ska hända utan främja positiv utveckling då individen redan påverkas av insatser och är ”tillgänglig” för att kunna försöka påverkas. När normen inom social prevention verkar vara att ungdomar ses ha ett val blir det konstigt att forskning inte utrönt hur, var, varför etc. positiv utveckling sker.

Fördelen att kombinera dessa blir att kostnader på individnivå och samhällsnivå för kriminalitet samt ohälsa minskar, men detta kräver att insatserna uppfyller sitt syfte. Wreder et al hävdar att det inte finns någon skarp gräns som skiljer universell prevention från program som syftar till att påverka ungdomars utveckling. De resonerar kring att detta kan ha grund i att forskning ofta undersökt vad som främjar uppkomsten av anpassningsproblem men inte vad som främjar positiv utveckling, därför blir resultatet att det inte finns särskilt mycket data som beskriver vad som främjar den positiva utvecklingen (ibid., s.21). Detta gör att brottsprevention blir ett projekt där vi vet vad vi ska undvika, men inte vad som bör göras för att främja den positiva utvecklingen (promotion). En utökad kunskap om vad som fungerar som promotion och skapar god utveckling hos ungdomar skulle vara nyttigt eftersom prevention och promotion skulle kunna kombineras, det skulle ge att vi inte bara förhindrar viss utveckling utan främjar positiv utveckling.

8. Slutdiskussion

I förra kapitlet redogjorde jag för allt material som använts för att besvara frågeställningen och här presenterar jag svaret på mina frågeställningar. Först kommer en upprepning av frågeställningarna.

- 1) Hur ser normen ut för social brottsprevention som syftar till att förhindra att ungdomar i medel till hög riskzon utvecklar en kriminell livsstil?
- 2) Finns det en normativ praxis?
- 3) Vad blir effekten av denna normativa praxis?

Svar på frågeställning 1. Först redogör jag för hur samverkan påverkar den sociala brottspreventionen. Sedan beskriver jag hur normen ser ut för hur ungdomar ska påverkas att inte utveckla en kriminell livsstil.

Samverkan. Inom social brottsprevention verkar målet för insatsen (ungdomen) ibland komma i skymundan för den administrativa normativa verksamheten som ofta utförs av samverkan för preventivt arbete. Mycket fokus verkar läggas på *hur saker bör göras* och inte på *hur väl lagen uppfylls*. (Hydén, 2000, s.56). Detta skulle kunna länkas till den normkultur som finns inom vissa starkt byråkratiska sfärer. Tyvärr tog de byråkratiska normerna över i MVG-projektet men detta skulle kunna ändras om den unges samordnare fick mer reglerad rätt att ställa krav eller kunna lägga resurser på den unge, istället för att som i MVG-projektet inte ha tillgängliga resurser utöver ett formulerat uppdrag där personen ifråga enbart kan använda sig av vädjanden. När organisationen som preventionen (här åsyftas exempelvis lagändringen eller MVG-projektet) går igenom påverkar preventionen gör det att preventionens effekt kan påverkas, i båda dessa fall har preventionens åsyftade effekt inte uppnåtts. Det är en framtida utmaning att hitta ett sätt som gör att de normer som finns inom det forum (i detta fall socialtjänsten och den administrativa kulturen) preventionen utövas av

inte påverkar preventionens effekt på ett negativt sätt. Målet med preventionens effekt måste alltid hållas i fokus (administration får inte ta över) och åtgärderna utföras på ett sätt som gör att de uppfattas, av den de påverkar, som proportionerliga till syftet. När staten börjar påverka människors liv måste deras integritet tillvaratas samtidigt som preventionen måste få fylla sitt syfte (Sarnecki, 2010, s.110-114) och den påverkan som görs måste ställas i proportion till syftet (Sahlin, 2000, s.146). Det skulle vara orimligt om ungdomar omhändertogs och de som ansvarar för preventionen inte hade fokus på ungdomen utan på administrativa normer. Åtgärden omhändertagande görs för att uppnå ett syfte – det gör det relevant att fokus bör ligga på att uppnå syftet och inte på att (utöver följa lagen) uppnå rätt typ av byråkrati och administration. Sammantaget är prevention ett område där aktören, staten, har makten medan den som preventionen reglerar saknar de resurser som staten har. När preventionen ger negativa latent effekter drabbas främst den enskilde och samhället, för även om staten förvisso lagt resurser på preventionen kan denna inte uppleva personligt lidande. Risken för personligt lidande som skapas av preventions latent effekter talar för vikten att brottsprevention systematiskt bör utvärderas, speciellt prevention riktad mot ungdomar eftersom dessa inte har samma styrka att föra sin egen talan som vuxna har.

Sammanfattningsvis skulle jag säga att mycket av den sociala brottspreventionen berör samverkan och hur denna samverkan ska ske. Detta är emellertid inte svaret på hur den sociala brottspreventionen ämnar påverka ungdomar för att förhindra en kriminell livsstil men jag upplever det värt att nämna då detta fokus faktiskt påverkar den sociala brottsprevention som utövas.

Normen för social brottsprevention. Läsning visar på att vanlig social brottsprevention till ungdomar i medium och hög riskzon är att försöka stärka ungdomarna och deras omgivning genom att lära ut livskunskaper och skapa en ökad personlig mognad att ta laglydiga val. Baserat på översikten av Ferrer-Wreder et al drar jag slutsatsen att fungerande prevention ger effekten: ungdomens sociala förmåga förstärks, både inåt sig själv och mot omgivningen, samt ungdomens sociala omgivning stärks att kunna agera eller börja agera (Ferrer-Wreder et al, 2012). Flertalet program jag läst i denna uppsats verkar ha fokus på att bygga upp ungdomars karaktär och prosociala beteende. Även stöd och träning till närstående erbjuds. Detta visar på en norm där ungdomen ses som en autonom individ vars val och beteende kan påverkas. Idén om en person som håller uppsyn över den unges insatser genom en vårdkedja (MVG-projektet) visar på en syn där ungdomar antas gynnas av att en person är delaktig och med hela vägen genom en preventiv process (före, under och efter placering). Jag menar en samverkansperson med den roll som beskrevs ovan kan vara en god idé om den personen fyller en mentors roll, är genuint engagerad i ungdomen, har tid att umgås med ungdomen och lära den sociala normer och även hur ungdomen kan förvänta sig stöd av andra människor. Resultatet kan bli att ungdomen upplever positiv social delaktighet, en positiv förväntan på sig samt tilltro till andra människor vilket borde minska sociala anpassningsproblem eftersom ungdomen kan riskera något genom kriminalitet. Internalisering och utlärande av positiva sociala normer på ett genuint sätt verkar i den forskning jag läst vara en fungerande social

brottsprevention. Effekten av social brottsprevention, där internalisering av sociala normer sker, gör att ungdomen upplever sig kunna ha förväntningar på stöd från andra och dessa förväntningar uppfylls ökar troligen ungdomens upplevelse av delaktighet i samhället (Hydén, 2000, s.76). Det gör att brottslighet kan ses som riskerande av detta stöd (Sahlin, 2000, s.102). Detta normativa resonemang tror jag är riktigt och det visar på att internalisering av positiva sociala normer kan vara ett mål inom social brottsprevention.

Normen för hur social brottsprevention är att den vill påverka ungdomar till att få en viss karaktär, ungdomar ska lära sig hantera sig själva, sociala relationer och i viss mån kunna lite problemlösning. Även familjen aktiveras eller ges ibland stöd så att den kan bli ett stöd för ungdomen.

Svar på frågeställning 2. Angående normativ praxis kan denna sammanfattas som att uppfattningen, baserat på hur social brottspreventions generella norm ämnar att påverka ungdomar, verkar vara att kriminalitet ses som ett val och unga ska fostras att ta rätt val.

Svar på frågeställning 3. Den påverkan professionell normativ praxis ger kan ta flera vändningar. Beroende på hur framtida samhället ser ut, vilka paradigmer (tänk glasögon) vi får att se vår omvärld med kommer nuvarande syn på hur ungdomsbrottslighet att kunna ge olika effekter (Hydén, 2000). Olika områden i samhället kommer att påverkas av hur social brottsprevention ses på idag, områden som påverkas är till exempel vad som görs i preventiv praxis eller samhällssynen på moral och ungdomsbrottslighet. Jag tror att den viktigaste aspekten, i effekten av normativ praxis, är hur moralen ses på eftersom denna kan anammas av samhället och men även ses som en produkt av samhället. Därför kommer jag nedan att diskutera normativa praxisens effekt med fokus på moralfrågan och brottslighet som ett val.

Vi fostrar ungdomar att ta ett val men får inte glömma att det finns fler riskfaktorer än de som kan ses som internaliserade i individen. I den sociala brottspreventionens normativa blick är individen medveten om val samtidigt som den situationella brottspreventionen ökar i ett försök att hantera risker (Mythen, 2014) vilket kan ses som en följd av det ökande kontrollsamhället (Sahlin, 2000). Hur samhället ser på kriminalitet påverkar både brottsligheten och brottspreventionen. Segregation i ett samhälle kan underlätta för situationell prevention t.ex. den ekonomiskt utsatta gruppen kan teoretiskt antas vara mer benägen att begå brott emedan den grupp som uppfattar sig ha möjligheter till arbete och en god ekonomisk standard kan antas vara mindre motiverad att begå brott, då kan den utsatta gruppen identifieras och övervakas (Sahlin, 2000, s.101). Omvänt kan ett samhälle med social prevention där samtliga individer upplever och får en viss grundnivå av ekonomisk standard, livsmöjligheter, arbete och social delaktighet göra att individerna inte vill begå brott och riskera att mista dessa resurser (Sahlin, 2000, s.102). Stigmatisering och social marginalisering kan göra att vissa personer får mindre möjligheter eller upplever att en kriminell livsstil är ett logiskt val eller det enda valet. När kriminalitet ses som ett rationellt val kan allt ansvar läggas på individen och det leder troligen till att samhället mer och mer kan

frånsäga sig ansvar för medborgarna (samhället kan se detta som att kostnader sparas för de sociala institutionerna, men risken finns att kriminaliteten ökar vilket gör synsättet kontraproduktivt). Frågan kan också resas om vi, genom att se brottslighet som ett val riskerar stämpla ungdomarna? Risk finns för självuppfyllande profetior. En ökad stigmatisering av de som gör brott (brott ses som dålig moral, speciellt när vuxna gör brotten) kan öka svårigheten för dessa individer som gjort brott att byta livsbana (stigmatisering vid återinträdet till laglydiga samhället och svårt att hitta arbete). Inom alla områden finns tillåtna och otillåtna handlingar, en del handlingar är normbryt som bestraffas och andra handlingar tar plats mellan det tillåtna och det otillåtna där det finns en gråzon. När kriminalitet ses som ett val gör det att samhället snabbare kan anse det går att omhänderta ungdomar för att förhindra en kriminell livsstil (där fel val tas), synen på hur sociala brottspreventionen kan arbeta påverkar hur samhället ser på proportionalitetsprincipen. I ett värsta scenario kan synen på kriminalitet som ett val, som ungdomar ska fostras att inte ta, göra att ungdomar mer och mer får mindre rättigheter i den sociala brottspreventionens namn. Jag vill påstå att synen på vilka åtgärder som kan anses vara rimliga kan komma att förskjutas samtidigt så kan dessa åtgärder göras utan ungdomars samtycke då det går hävda att de görs för ”barnets bästa” (socialtjänstlagen).

Utfallet av normpraxis, för hur social brottsprevention ämnar arbeta, blir att ungdomar ges ansvar för val av kriminalitet och mindre ansvar hamnar då på omgivningen. Denna typ av social brottsprevention ger resultatet att ungdomar som kan ta eget ansvar för mer strategiskt lagliga val har bättre förutsättningar att uppfylla samhällets förväntan på ett laglydigt liv.

Jag menar att vi för samhällets framtids skull inte enbart kan se brottslighet som ett val utan vi måste forska fram hur positiv utveckling hos ungdomar i riskzon kan promteras och även acceptera att vissa strukturer i samhället kan bidra till att kriminalitet kan uppstå. Genom att acceptera strukturer i samhället kan ge ökad risk för brottslighet skapas incitament att motverka detta genom att ge hjälp och stöd till ungdomar i riskzon, inte stigmatisering i form av ”kriminalitet är ett val”. Baserat på allt material jag hanterat inom ramen för uppsatsen skulle jag påstå att viss social prevention följer ramen för hur fungerande social brottsprevention fungerar: ungdomar måste få, utan tvång, visas vad som kan vara en positiv levnadsstil samt ges kunskap och förutsättningar att ta laglydiga val. Detta bör göras under förutsättningar som inte riskerar öka antisocialt beteende hos individen.

9. Framtida forskning

Det behövs fler experimentella/ kvasiexperimentella effektutvärderingar som utröner vilken prevention som fungerar. Dessa kan med fördel kombineras med utarbetade kostnadskalkyler och vinstkalkyler samt förväntad framgångsnivå då detta skulle kunna ge starka argument för varför evidensbaserad prevention är en god investering.

Utredningar om samverkan är intressanta och visserligen kan dessa ses som nödvändiga, men grunden i brottsprevention bör vara att arbeta evidensbaserat så att den normativa praxisen bygger på att evidensbaserade metoder och program. Det går att ha den bästa samverkan som finns men om den sociala brottspreventionen som görs för ungdomen inte bygger på evidensbaserade metoder blir resultatet slumpartat. Framtida forskning på social brottsprevention behöver därför före forskningen görs fråga sig vad som borde prioriteras högst: bidra till mer kunskap om fungerande samverkan eller om evidensbaserad brottsprevention? För att därefter skapa ökad kunskap inom det som upplevs mest relevant för social brottsprevention.

10. Referenslista

Tryckta källor

- Ahonen, Lia (2012). *Changing behaviors or behavioral change?: a study of moral development and transbehavioral processes in the juvenile institutional care*. Diss. (sammanfattning) Örebro : Örebro universitet, 2012
- Atkinson, Rowland (red.) (2014). *Shades of deviance: a primer on crime, deviance and social harm*.
- Bandura, Albert (1977). *Social learning theory*. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice Hall
- Bryman, Alan (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. 2., [rev.] uppl. Malmö: Liber
- Christie, Nils (2005). *Lagom mycket kriminalitet*. Stockholm: Natur och kultur
- Ferrer-Wreder, Laura, Håkan Stattin, Carolyn Cass Lorente, Jonathan G. Tubman, Lena Adamson (2012). *Framgångsrika preventionsprogram för barn och unga: en forskningsöversikt*. 2. uppl. Stockholm: Gothia
- Granhag, Pär Anders & Christianson, Sven-Åke (red.) (2008). *Handbok i rättspsykologi*. 1. uppl. Stockholm: Liber
- Hydén, Håkan (2002). *Normvetenskap*. Lund: Sociologiska institutionen, Univ.
- Johansson, Maude (red.) (2012). *ANDT-förebyggande arbete i Värmland 2012-2015: strategi*. Karlstad: Länsstyrelsen Värmland
- Johansson, Kerstin & Söderberg, Christina (red.) (2010). *Brottsprevention och samhällsarbete: samverkan genom uppdragsutbildning*. Linköping: Linköping University Electronic Press
- Killén, Kari (2009). *Barndomen varar i generationer: om förebyggande arbete med utsatta familjer*. 2., uppdaterade och bearbetade uppl. Lund: Studentlitteratur
- Kivivuori, J, & Bernburg, J, 2011, 'Delinquency Research in the Nordic Countries', Crime and Justice, 1, p.405, JSTOR Journals, EBSCOhost, viewed 18 May 2015.
- Lundgren, Lars, Sunesson, Per-Anders & Thunved, Anders (2015). *Nya sociallagarna: med kommentarer i lydelsen den 1 januari 2015*. 28., [rev.] uppl. Stockholm: Norstedts juridik
- Lundström, Tommy, Sallnäs, Marie & Andersson Vogel, Maria (2012). *Utvärdering av en förstärkt vårdkedja för ungdomar som vårdats vid SiS-institution: slutrapport*. Stockholm: Institutionen för socialt arbete, Stockholms universitet

- Mythen, Gabe (2014). *Understanding the risk society: crime, security and justice*. Basingstoke: Palgrave Macmillan
- Nilsson, Anders (2000). *Gå direkt till fängelset utan att passera "gå": välfärdsproblem bland fångar*. Stockholm: Univ., Kriminologiska institutionen
- Nilsson, Anders (2002). *Fånge i marginalen: uppväxtvillkor, levnadsförhållanden och återfall i brott bland fångar*. Diss. Stockholm: Univ., 2002
- Sahlin, Ingrid (2000). *Brottsprevention som begrepp och samhällsfenomen*. Lund: Arkiv
- Sarnecki, Jerzy (2010). *Brottsligheten och samhället*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur
- Socialtjänstens insatser för barn och ungdomar i risksituationer: kartläggning av selektiv prevention i 25 kommuner*. (2012). Stockholm: Socialstyrelsen
- Tham, Henrik & Von Hofer, Hanns (2009). *Individual Prevention and Crime trend*. European Journal of Criminology, Vol. 6 Issue 4, p. 313-335, SocINDEX, viewed 18 May 2015.
- Thurén, Torsten (2007). *Vetenskapsteori för nybörjare*. 2., [omarb.] uppl. Stockholm: Liber
- Wahlgren, Paula (2014). *De laglydiga: om skolans brottsförebyggande fostran*. Diss. Stockholm: Stockholms universitet, 2014
- Wollter, Filip, Kassman, Anders & Oscarsson, Lars (2013). *Utvärdering av sociala insatsgrupper: individinriktad samverkan kring unga i riskzonen*. Stockholm: Rikspolisstyrelsen

10.2 Lagrum

Brottsbalk (SFS 1962:700)

Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU)

Lag (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LUL)

Lag (2002:445) om medling med anledning av brott

10.3 Elektroniska publikationer

Barnombudsmannen (u.å). *Konventionstexten*. Tillgänglig på Internet:
<http://www.barnombudsmannen.se/barnkonventionen/konventionstexten>

Barnkonventionen: *FN:s konvention om barnets rättigheter*. (2009). Stockholm: UNICEF Sverige. Tillgänglig på Internet:
<http://www.barnombudsmannen.se/barnombudsmannen/barnkonventionen/>

Basic, Goran, Thelander, Joakim & Åkerström, Malin (2009). *Vårdkedja för ungdomar eller professionella?: en processutvärdering av projektet "Motverka våld och gäng"*. Stockholm Tillgänglig på internet: <http://www.stat-inst.se/pagefiles/647/vardkedja-for-ungdomar-eller-professionella-en-processutvardering-av-projektet-motverka-vald-och-gang.pdf>

Bogestam, Nadja (2014). *Brott begångna av barn: en utvärdering av ändringarna i lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare under 15 år*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet (BRÅ) Tillgänglig på Internet:
https://www.bra.se/download/18.6cde4de61493868542de8a/1418894210039/2014_20_Brott_begagna_av_barn.pdf

En samlad strategi för alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobakspolitiken: en sammanfattad version av proposition 2010/11:47 kommenterad av regeringens ANDT-råd. (2010). Stockholm: ANDT-sekretariatet Tillgänglig på Internet:
<http://www.regeringen.se/sb/d/13344/a/158436>

Unga och brott i Sverige: underlagsrapport till Barns och ungas hälsa, vård och omsorg 2013. (2013). Stockholm: Socialstyrelsen Tillgänglig på Internet:
<http://www.socialstyrelsen.se/publikationer2013/2013-5-37>

Samverkan i sociala insatsgrupper: vägledning för lokalt arbete i syfte att motverka en kriminell livsstil bland unga. (2012). Stockholm: Socialstyrelsen Tillgänglig på Internet:
<http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/18891/2012-12-4.pdf>

Socialstyrelsen (u.å) *Särskilt kvalificerad kontaktperson (Mentorskap)*. Tillgänglig på Internet:
<http://www.socialstyrelsen.se/evidensbaseradpraktik/sokimetodguidenforsocialtarbete/mentorskapsarskiltkvalificerad>

Statens institutionsstyrelse (2014). *MVG-projektet*. Tillgänglig på Internet: <http://www.stat-inst.se/faktabank/projekt/avslutade-projekt/mvg-projektet/>

Statens institutionsstyrelse (u.å). *Sis – plats för förändring*. Tillgänglig på Internet:
<http://www.stat-inst.se/>

Statens institutionsstyrelse (2014). *Metoder inom vård och behandling*. Tillgänglig på Internet: <http://www.stat-inst.se/faktabank/metoder-inom-varld-och-behandling/>